

Зуряадай Залуушуул

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИЙН ОРГАН

ГАЗЕТ
1991 ОНОЙ
ОКТАБРИЙН 1-НЭЭ
БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРНА

Суббото,
апрелийн 14,
1990 он
№ 15 (7091)

Сэл 5 мүнэг.

2-дохи ТЭЦ-эй баригдажа дүүрэхэдэ, гэрнүүдтэтнай ходоодоо урин дулаан байхал!

«БУРЯТЭНЕРГОСТРОЙ» ТРЕСТЫН 1-ДЭХИ СМУ-ДА

Улаан-Удын 2-дохи ТЭЦ барилгада хабсадалсахаар нмэ мэргэжэлтэд уригдана:

— шулуушад, штукатур-шэрдэгшэд, плотнигууд-бетоншигууд, түмэр бетон хэрэгсэлнүүд, хабсаргаа талаар монтажнигууд, газозлектрогагнуушад, мастернууд, прорабууд.

2-ДОХИ ТЭЦ-ТЭ ХҮДЭЛНЭЙ ХҮНҮҮД НАЙН САЛИН ХҮЛНЭ АБАДАГИ

— Хэлэн ажалай, тусхай хэлсээнэй өһөөр салин хүлнэн түлэгдэх. Нэгэ жэл соо хүдэлөөд байхедаа, 50 процент шагнал абтаха, сэлшөдөө олон жэлдэ хүдэлнэйнгөө түршөдэ хүдэлмэрийн сэлнээ дүлдэдэн проценти нэмэгдэх.

— Управленин хүдэлмэрилэгшэдтэ гол салин хүлнэндэ 40 процент коэффициент, таһалгараагүй ажалай сажай түвөө процент нэмэгдэх гэбэл: түрүүшын жэлдэ хүдэлнэйнэй һүүлээр 10 процент, түрбөн жэлэй һүүлээр 20 процент, табан жэлэй һүүлээр 30 процент нэмэгдэх.

— Хүдэлмэришэд амаралтаһаа гадуур олон жэлдэ хүдэлнэйнгөө түлөө зургаан хүдэлмэрийн үдэр хүрэтэр түлбэри-

гэй нэмэлтэ амаралта абаха. Хоёр жэл болзортойгоор барилга дээрэ хүдэлхөө ошон хүдэлмэришэдтэ бусаалтагүйгөөр нэгэ дахин 200 түхэриг хэмжээнэй пособи түлэгдэх.

2-дохи ТЭЦ-тэ хүдэлбэл, заатагүй байра абахат!

— Ганса бэе хүндэ Энергетик поселогой гүйсэд түхээрэлгэтэй хамтын байрада компнато үгэх.

— Табан жэл хүдэлнэйнэй һүүлээр ээлжээнэй өһөөр гүйсэд түхээрэлгэтэй гэр байра үгэх.

2-дохи ТЭЦ нэмэлтэ туһаламжа хүргэх!

Городой баталагдаһан маршруттай өһөөр управленин албанай автобусуудаар ажлэдтэй абазшаха, ажалһөөтнэй асарха.

Хүдэтэ хүдэдүүд! Тэһэндэе ажалда орохытнай уришабди.

Манай адрес: 671225, Заеросозхоз поселок, «Промстрой» 1-дэхи СМУ, телефон: 2-68-10. Терешковай болон З. Космодемьянскаягай үйлснүүдэй буланһаа тэрээгүүр гарадаг дожурна автотранспортээр үглөөнэй 7 сэг 30 минутадэ управлени өрхөдөтнэй болохо.

КОМСОМОЛ ЯМАР ЗАМААР ДАБШАХАБ?

Москвада апрелийн 11-дэ ВЛКСМ-эй XXI съездые заншалта СССР-эй Гими нээгээгүй. Гимнийн нүр жабзалантайгаар соностохогүйдэ нэгдэ хонин шэнги байгаа.

Эндэ нас студенческэ хуралдаан, Россия комсомолой съезд үнгэрөө һөөб даа. Ингэжэ комсомолшүүдэ эүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнуудые тоб гэжээр табига хураха еһотой байгаа гэжэ ханахаар һэн. Тэдэ съездын түрүүлшын үдэр тад ондоо байдал харуулаа. Регламент болон повесткэ тушаа асуудалнуудые эүбшэн хэлсэгдэхэ нилээд эхэ сэг барагдаһан байна. Имэ «Гуриме» заншалта болгоогүй һаа һайн байгаа гэжэ ханагдаа.

Залуушуулай хуралдаанда хабараһан 2 мянга гаран делегатууд регламентын асуудал бүхэллэн үдэр соо гэхэ гү, али үдэшин суглаан хүртээр шиндэхгэдэ ядашоо. Төрүүшээр ВЛКСМ-эй ЦК-гай тоосоо шагнаха гү, али ВЛКСМ-эй зүгһөө СССР-эй арадай депутатуудай

группада үгэ үгэхэ гү, али үгэ булалдаһанай түбүүдэ хүдэлмэрээ эхилхэ гү гэхэн асуудалнууд удаан шиндэхгэдэ. Залуушуулай союэ амар байха еһотойб гэхэн гол шухала асуудалда тоб гэжэ харюу үгэхэ гэхшэ энэ съездын зорилго мүн. Тэдэ имэ шухала асуудал шиндэхгэдэ байһан аад, юундэ регламентда анхарха болооб гэжэ гайхахаар байгаа һэн. Забхарлаһай үедэ журналистууд делегатуудые тойрожо, олон асуудалнуудые табиган байна.

Регламент баталхааа урил тээ съездын түрүүлшын минутаһаа үсөөнхдэй эрхэ хамгаалха хэрэг делегатуудай анхарал татаа. Дилэһан делегатууд гаргаа үргэжэ, үсөөн делегатуудай эрхые мэдэрһэн нэмэлтэ оруулагдаа. Эндэ онсо һанамжын еһоор, олонхи делегатуудай гаргаа үргэһэнэй еһоор документ баталан абтажа, хабсаргалта болгожо оруулагдаа. Энэ һэжэг түрүүлээ. Бүлэг делегатуудай эрилтэнууд

дыа харуулан суглуулбари түгэсхэлэй документнууд болохогүй гэхшэ гү гэхэн асуудал эндэ гараба.

ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгдэхэ секретарь В. Мироненко хуралдаан дээрэ эхилдэл хээ.

— Манай съездын ээлжээтэ бэшэ, шухала съезд болоно, — гэжэ В. Мироненко хэлбэ. — Союз мүнөө хоёр замтай нэгтсөн шэлэхэ еһотой. Нэгдэхын гэхэдэ, хубилжа байһан үйлэ хэрэгүүдэй хамалта доро эволюцые үргэлжлүүлхэ гү, али партияни дили доро хүшэр хүндэ сагуудай үнгэрхые хүлээхэ еһотой болоно гү! Хоёрдохы замны гэхэдэ, Союз өөрынгөө политическэ байдал тодорхойлохэ ээргэтэй. Организацины зорилгонуудые программа документ соо харуулха. Шэнэ устаа баталан абаха. Залуушуулай сэг үргэлжэ уулзажа, хөөрлөдөжэ байха. Ажабайдал өөрөө тэрэниие эсэслэн шиндэхэ бээ.

Эндэ хоёрдохы зам дурадаһана. Тэрэ юундэ хэрэгтэйб!

Союздахи байдал ажал хэрэгүүдыа бодотоор сэгнэхэ, Илангата һүүлшын турбан жэлнуудай дүй дүршэлые хараада абалсаха.

— ЦК-гай тоосоо сэгнэхэ зуураа, тэрэ ямар эрхэ байдалда хүдэлхэ баатай болооб гэжэ хаража үзэхэ хэрэгтэй, — гэжэ эхилдэлшэ тэмдэглэбэ. — Энэһанай политическэ шэнэ гуримай мүнхдэлһэн таһа сэг. ЦК эхэл ороо байдалда ороо. Урдыһан албан хойрог болон задаран зонхиллын онол аргатуудһаа зоригтойгоор, эрид шууд аргаадаа, манай олохон организацинуудай ажаһуужа, хүдэлжэ шадахагүйн бүри тодоор элрээ юм. Тэдшье манай организацинууд дээрһээ мүнхэ хүлээжэ хураһанхай бшуу.

Бидэ социалист болон коммунист үзэл бодолһоо арсанагүйбди. Зүгөөр тэрэнэй хүгжэлтэ зогсошоо гэжэ бидэ тоолохогүй байһабди. Бидэ орон дотор залуушуулай демократи-

ческэ хүдэлөө амаршаннабди. Гэбшье комсомол энэ хүдэлөө хүгжөөхын тула мүнхэ һомолхо аргагүй бшуу. Тимһээ бүхы юумые үнэн зүбөөр бодотоор ойлгожо абаха хэрэгтэй. Залуушуулай олон язын хүдэлөө хүгжөөхын тула гүрэнэй зүгһөө мүнхэн хэрэгтэй болохо бшуу. Гүрэндэ туһаламжа хүргэхыень эрилтэ табил.

М. С. Горбачев, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, А. Н. Яковлев, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Е. М. Примаков, Б. Г. Пуго, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, А. Н. Гиренко, Ю. А. Мамаев, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, И. Т. Фролов съезддэ хабараһаа.

Съезд апрелийн 17 болоктор үргэлжлөөр хараалагдаа.

Москва.

А. АЗАРОВ, В. ЗАДЕРА, А. ЗОРИН, А. МОГУЧИЙ, И. ТИМОХИНА, ТАСС-ай корр.

ОБКОМОЙ ГАШУУН ХИЛЭЭМЭН

Һаяхан эхин организацинуудта комсомолой обкомой бюрогой гашуун Михаил Полотовһаа имэ асуудал хураа: обком юу хэдэг бэ! Дэмэ хилээмэ эдижэ байдаггүй гү! Обкомой бюрогой һүүлшын заседани дээрэ (тинһээ тиктэрээ 14 шухала асуудал хаража үзэгдөө, заседани үглөөһөө үдэш болотор үргэлжлөө) байһаа оной нэгдэхэ кварталай туршада ВЛКСМ-эй обкомой бюрогой хэлһан ажал тухай мэдээсэл хаража үзэгдөө. Комсомолой тоосоотонунгалтын областной XXXIV конференцины шиндэхбэринүүдыа дүүргэхэ шэглэлтэйгээр бюрогой болон секретариатай ажал хүдэлмэри абуулагдаа, комсомолой тоосоотонунгалтын суглаанууд, конференцинууд болон тоосоотонунгалтын областной XXXIV конференци дээрэ хэлэгдэхэн шүүмжлэх ажаглалтанууд болон дурадалнуудые бэлүүлхын тула тодорхой хэмжээ абуулганууд зохиогдожо баталагдаа гэжэ тэндэ элрбэ. Энэнтэй хамта РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй болон нутагай Советүүдэй арадай депутатуудые һунгалгада бэлдэхэ талаар нилээд эхэ хүдэлмэри абуулагдаа. ВЛКСМ-эй обкомой дэргэдэ арадай депутатуудые һунгалгада бэлдэхэ талаар штаб байгуулагдаа, ВЛКСМ-эй горкомуудай, райкомуудай нэгдэхэ, хоёрдох секретариатай зүблөөн, республикын социально-экономическэ хүгжэлтын, нацинууд хоорондын харилсаануудай, экологическэ, һунгуулын кампанияны онсо тухал шижонүүдэй асуудалнуудар Буряадай АССР-эй арадай депутатуудта залуу кандидатуудтай, тэдэнэй этгэмжтэ хүмүүдэй уулзалга-семинар үнгэрэгдөө.

Республикын ВЛКСМ-эй районно болон городской комитетуудтэ бодото туһаламжа хүргэхэ талаар горитойхон хүдэлмэри абуулагдаа. Тини обкомой харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд Муйска, Баунтын, Хойто-Байгалай, Ахын, Түнхэнэй, Тарбагатайн, Прибайкалийн, Мухар-Шэбэрэй, Бэшуурэй районнуудаар ябаа, БСХИ-гэй, ВСТИ-гэй, ТМУ-гай ВЛКСМ-эй комитетуудтэ туһаламжа хүргөө. ВЛКСМ-эй Түнхэнэй, Тарбагатайн райкомуудай мүнхэн һангай, ажадын ажал абуулга, залуушуулай үүсхэлнүүдэй жаса шалгадаа. Баунтын районной Ципиканай, Ивалын районной Сотниковой шубуунай фабрикын комсомолой эхин организацинуудта счедууд нээгдээ.

Түрүү дүй дүршэл шудалха, дэлгэрүүлхэ зорилготойгоор Яруунын

районной «Победа» колхозой комсомол-залуушуулай коллективэй бааза дээрэ залуу арендаторнуудай һуралсал үнгэрэгдөө. Һуралсалы методическэ түб түсбэй еһоор 412 комсомолой хүдэлмэрилэгшэд болон эдэбхитэдые хураха байһан аад, 12 потогой туршада 215 хүниие хураа. Энэнь 52 процент болоно. УМЦ-дэ хэһээлнүүдыа үнгэрэхын тула дүй дүршэлтэй имэ баһанар уригдаа: эрдэмэй 2 доктор, эрдэмэй 14 кандидат, доцентүүд, партийна, совет 14 хүдэлмэрилэгшэд комсомолой 17 хүдэлмэрилэгшэд.

Республикын районнуудта 26 документ, тэрэ тоодо 16 бэшэ бюрогой, секретариатай 10 тогтоол эльгээгдээ. Бүхыдөө ВЛКСМ-эй обкомдо 260 документ бүрдхэлдэ абтажа, элдэб эмхинуудта, мүн 271 телексивүүд болон телеграммнууд эльгээгдэхэн байна.

ВЛКСМ-эй ЦК-һаа, КПСС-эй обкомһоо болон Совминһаа 142 документ абтажа, тэдэнһээ 2 тогтоол; 4 бэшэг хикалта доро табигданхай.

ВЛКСМ-эй обкомой үзэл сурталы таһагай хабарадалсалгатайгаар залуу түүхэхэдэй ассоциаци байгуулха талаар учредительнэ суглаан үнгэрэгдөө юм. Тус ассоциаци залуу түүхэхэдэй мэргэжлэй талаар тохонижолгын, республикын түүхэ харуулгын, лекционны, пропагандистскэ хүдэлмэри үнгэрэлгын асуудалнуудые шиндэхэ уялгатай. Тоосоотонунгалтын областной XXXIV конференцины делегатуудай дурадалһаар ВЛКСМ-эй обкомой дэргэдэ 17 хүнһөө бүрдүүлэгдэхэн комисси байгуулагдаа. Тус комисси ВЛКСМ-эй Уставай проекттэ ба комсомолой областной организацины политическэ программада орохо дурадалнуудые зохоохо, эүбшэн хэлсэхэ талаар гурбан заседани үнгэрөө.

ВЛКСМ-эй областной комитет физикээр, агрономигаар, харини тэлээр ВСТИ-гэй, БСХИ-гэй студентнуудай дунда зонин олимпиада бэлдэхэ үнгэрөө. Мүн мартын 23-һаа 28 болоктор Улаан-Үдэ хотодо физикээр, химеер, математикаар хурагшадай бүхэрроссин олимпиада болоо. Харини гүрэнүүдэй хурагшадай Бүхэсоюзна мэдээсэлэй интернациональна уулзалгада делегаци эльгээгдээ. Февралын 17-до пионерүүдэй городской байшантай хамта «Хүүгэд — хүүгэдтэ» гэхэн абуулгын үедэ ыставка-хярмаг үнгэрэгжэ, 2 мянган түхэрэг Ленинэй йэрэмжтэ жасын. Буряадай отделенидэ эльгээгдээ. Мартын 4-дэ хамтын

телеспринт үнгэрэгдэжэ, 842 мянган түхэрэг, тэрэ тоодо ВЛКСМ-эй обком 2 мянган түхэрэг эльгээгдэхэн байна. Февралын 15-дэ һаа бараһан интернационалист сэрэгшэдэй дүрэхөөлай үдэр үнгэрэгдөө.

1988—1990 онуудай үе соо интернационалист сэрэгшэдэй хүшөө барихын тула 22675 түхэрэг эльгээгдэбэ.

ВЛКСМ-эй ЦК-гай «Сагаан тэргэ», «Самбиста», «Гүрэмэл бүмбэ», «Алтан шаг» гэхэн шангай түлөө спорткэ, мурьсөөнууд, минни-футболоор городской мурьсөөн үнгэрэгдөө. Янаарһаа март һара хүртээр хугасаа соо «Спутник» БММТ 4 мянган туристуудые хангаа. Хүдэлдэг залуушуулай бүлэгүүд Англи — Франци, ГДР, Болгары, Греци, Сири ошоо.

Яруунын, Кабанскын, Хаагтын районуудай хурагшадай бүлэгүүд үбэлэй болон хабарай амаралтануудай үедэ Союз союгуураа ябажа, Москва, Брянск, Ленинград, Киев ошоһон байна.

Мартын 27-до туристическэ поездын бүрдэлдэ 400 хурагшад оруулагдажа, Улаан-Үдэ — Шэтэ — Владивосток — Хабаровск — Благовещенск гэхэн замуудаар ажишалаа.

Монголой Ревоомолой комитетуудтай харилсан ажаллаха тухай баталагдаһан хэлсээндэ нэмэлтэ болгогдон, Улаан-Баатарай түмэр замтай Ревоомолой комитетдэй залуушуулай түбтэй бүлэгүүдыа андалдаха тухай хэлсээн баталагдаа.

1990 оной нэгдэхэ кварталай туршада ВЛКСМ-эй обкомой хүдэлмэрини түсбэ гүйсэдөөр дүүргэгдээ. Ямар һайнаар хүдэлөө гэхшэб гэжэ ханахаар бэшэ гү! Һүүлшын бюрогой ажал хүдэлмэрээр комсомолшүүд һонирхохол байха гэжэ ханахаб. Тингээд энэһэн тухай хэлээд туршаһууб. Манай делегатууд ВЛКСМ-эй XXI съезддэ обкомой комиссин бэлдэхэн ВЛКСМ-эй Уставай проекттэ дурадалнуудай пакедтэй ошоо.

Бүро «Интернациональна хүмүүжүүлгын талаар ВСГИК-гай, ИПТ-гэй ВЛКСМ-эй комитетуудай хүдэлмэри тухай» тогтоол баталан абаа. Эхин организацинуудай үүсхэлнүүдһээ уламжалан, интернациональна хүмүүжүүлгые һайжаруулха талаар хэмжээ абуулгануудые зохоохоор тэндэ хараалагдаба.

1990 оной туршада бэлүүлэгдэхэ обкомой хүдэлмэрини түсбэ баталагдаа. Комсомолой тодорхой ажал хэрэгүүдыа бэлүүлхэнэй ашаар түсбэй хэр ээргээр дүүр-

гэдэжэ байһые таанад ойлгожо абана бээт. Энэһэн тухай дэлгэрэнгүйгээр мэдэхэ хүсэлтэй байбал, районно комсомолой организацинуудта хандахадатнай болохо. Түсбэ соо «олон» гэхэн үгэ ходо ходо ушарха байха. Олон олимпиаданууд, конкурснууд, мурьсөөнууд, следууд, концертнууд, харагланууд, һуралсалнууд, семинарнууд, түрүү һуури ээлхын түлөө мурьсөөнууд гэхэ мэтэ яһала олоор оруулагданхай.

Бүро ээлжээтэ пленумдэ сэг үргэлжын комиссинуудай хүдэлмэрини дүрим, статус, бүрдэл дурадалаа. ВЛКСМ-эй ЦК-һаа һомологдоһон мүнхэ хубаарилха тухай асуудалые бюро хоер үдэр соо шиндэхээр һунэба. Комсомолой аппаратауд энэ асуудал шиндэхэн тухайгаа мэдээсэхэ юм бээ.

РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй, нутагай Советүүдэй арадай депутатуудые һунгалта хоер шатада үнгэрэгдөө. Россия парламентда Буряадай комсомолһоо депутатууд дуталдаха байна. Харин Буряадай АССР-эй Верховно Советтэ һунгагдаһан залуушуулаа 5 хүнэй 3-һиний ВЛКСМ-эй гашууд. Эдэһанай үсөөхэн лэ юм бээ. Гэбшье харюу абаха даа. Бин байһан мэдээһэй еһоор нутагай Советүүдтэ ВЛКСМ-эй 570 гашууд дэбжүүлэгдээ, 291-һиний һунгадаа. Аппаратчингай гооожо хэлһэн үгэнүүдыа хэрэглэхэ зуураа, ингэжэ тэмдэглэнбди: «Гэзэтэй хамта, городской болон районно организацинуудай хүтэлбэрлэхэ органууд урдаа табигһан зорилгонуудаа гүйсэдөөр дүүргэжэ шадаггүй. Комсомолой комитетуудай эмхидхэхы үүргэ һула, агитационно-пропагандистскэ хүдэлмэри муугаар үнгэрөө, бин байһан арга боломжонууд ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдээгүй.

Бюрогой гашууд ВЛКСМ-эй обкомой «Спутник» БММТ-гэй түрүүлэгшэ тухай үннэй шиндэхээр болоһон асуудалда хүргэжэ эрбэ. Амидыһе миха отолходо, ходоодо үбшэнтэй байдаг гэшэ. Сахарозагай хатуу зоригтой байһанай түлөө хүндэлхэ хэрэгтэй гэшэ ха. Тэрэ «Спутник» БММТ-гэй түрүүлэгшэ байха үедөө эхлэн ажал хүдэлмэри тухайгаа бюрогой гашуудай урда мэдээсэ. ВЛКСМ-эй обкомой секретарь С. Подпругинай анхаралаа хандуулагүй, «һунгалтын үедэ А. Дружининнай урагшагүйдэхэнэй һүүлээр сулалдаһан» байгааһе һаан, фирмэ һалбаран хүгжэжэ байһан юм ха. Бюродо уригдаһан комсомолой Хуралханай, Загарайн

райкомуудай нэгдэхэ секретариат, Улаан-Үдын горкомой хоёрдох секретарь сүлөөлэхэ эрхгүй байгаат гэжэ Сахароваа халуунаар хамгаалаа.

Халуун арсалдануудай һүүлээр ингэжэ тоолохо: областной конференцины шиндэхбэри: зүб гү, али энэһанай конференци бэшэ, харин юрэл суглаан болоо гү, бүхы һунгадалаи начальнигууд дүүргэнүүдэ дүүргэнгүй орхио гү, али хүлээхэ гү! Тинбэ яабаһе бюро илгэжэ тогтоогоо: «Тоосоотонунгалтын областной XXXIV конференцины шиндэхбэрин» шудалха зуураа, нүхэр Сахарова ВЛКСМ-эй Буряадай обкомой «Спутник» БММТ-гэй түрүүлэгшын ээлжэ байһан тушаалаһан сүлөөлөөд, «Байкалтуристда» ажалда оруулха.

Обкомой бюрогой гашуун нүхэр А. Волкова дуугаа үгэхэ үедэ онсо һанамжотой хансааран үлбө.

«Хүдөө ажадын үйлдэбэридэ залуушуулыа түбхинуулхэ талаар ВЛКСМ-эй Хуралханай райкомой хүдэлмэри тухай» тогтоолые дүүргэхэн тухай, «ВЛКСМ-эй XX съездын болон пионерүүдэй Бүхэсоюзна IX съездын шиндэхбэринүүдэй еһоор пионерэй организацины ажал абуулгые нарижуулан һайжаруулха талаар ВЛКСМ-эй Кабанскын райкомой хүдэлмэри тухай» ВЛКСМ-эй обкомой бюрогой тогтоолой дүүргэлтын ябаса тухай, ВЛКСМ-эй Яруунын райкомдо комсомолой биледүүдэй сэрбэ бланкнүүдыа үгы болгоһон баримтанууд, «Сормо» гэхэн Со-гой областной штабай 1989 оной туршада олзонууд болон гаргашуудай түсбэй дүүргэлтэ тухай асуудалнууд бюро дээрэ хаража үзэгдөө.

Мүн ЛВРЗ-дэ, ФВТ-дэ, «Буряадай залуушуул» газетэдэ (Моби) залуушуулай ажадын тоосоонуудай нэгдэлнүүдыа, түбүүдыа байгуулха, бүрдхэлдэ абаха тухай асуудал үргэнөөр хаража үзэгдөө.

«Молодежкын» дэргэдэ Моби фирмэһээ гадна, «Совет-хитад хамтын предпряти» — Улаан-Баотой, ЛТД- гэхэн электронно компани байгуулха тухай баталагдаһан тогтоол олоной анхарал татаа.

Юрий Вовк өөрынгөө фирмэтай хамта удахагүй хоер кассетнэ магнитофонуудаар маанэдые хангаха байха гэжэ бидэ найданабди. Ингээд бүхы юумэеэ мертангүйгөөр хэлбэл гэшэ ха.

Александр Дружинин, ВЛКСМ-эй обкомой бюрогой гашуун.

Комсомолой ажабайдал

ЦК-да МААНАДЫЕ ДУУЛАХА ГҮ?

Эдэ үдэрнүүдтэ ВЛКСМ-эй XXI съездын хүдэлмэри эхилэхэй, Буряадай комсомолой организацинаа 6 делегат хабаадалсажа, тэдэндэ тон өхөөр найданабди. Энээнхээ урда тээ Улаан-Үдэ хотын эхин организацинуудта тэдэнэртэй уулзалга үнгэргэгдэжэ, союз доторой ажабайдал, экономика талар, ВЛКСМ-эй бээ даанги байдал болон бусад асуудалнууд дайрагдаһан байна. Мяха-консервын комбинатай дискуссинно клуб баһал арга боломжово ардахагүй гэжэ шийдээд, дээдын хуралдаанда хабаадаха делегатуудтай уулзаха гэжэ бодобо. Ийншэ гурбан делегат ерээ: авиационно заводой НТТМ-гэй түбэй Сергей Еремчук, Зэдын комбинатай (Захааминай район) комсомолой комитетэй секретарь Андрей Колодин болон Ахын районой «Найрамдал» колхозой экономист Бата Путункеев.

Мүнөө ВЛКСМ-эй доройтоһон байдал булганда мэдээжэ ха юм. Комсомолшууд эдэрхи үүсхэл гарганагүй, энээнхээ уламжалан, комсомол нимэ байдалда ороо гэжэ уулзалгада хабаадагшад тобшопол хэбэ.

Сэхьенэ хэлэхэдэ, нимэ тобшопол гаргаадшье байхадаа баярлаха юумэн үгүй: эзмэтэй хүннөө бэдэржэ, заагагүй олодог гэшэ. Тээд тэрэншье жинэрэй комсомолец байшадаг. Энээнхэ бидэ дадашанхайбди.

— Гүрэнэй залуушуулай политикин хэмжээндэ залуушуула анхаралаа хандуулаагүй паань, комсомолдохы байдал урдынхи мэтэ үлэхэ, — гэжэ энэ асуудал тушаа С. Еремчук хэлээ. — XXI съездын үүлээр бидэ тэд ондоо болохобди гэжэ би юундэшьёб найданагүйб. Съезд ямар нэгэ эрид шууд шийдхэбэринуудые абаха, ком-

сомолой эхин организацинуудта эрхэнүүдые олгохо, тарахагүйн тула мүнгэ хүдэлжэ олохыень найдахал юм бээ.

Зүгөөр эдэ шийдхэбэринууд саарһан дээрээл үлэхэ гэжэ би юундэшьёб һананаб. Юундэб гэхэдэ, гүрэнэй хабаадалсаагүй һаа, тэдэниие бэлүүлхын аргагүй байха.

Делегат Бата Путункеев аграрна секторые түлөөлэ. Тимэһээ уулзалгада хабаадагшад дундаһаа мал үүсэлдэг ажал хэдэг хүнүүдэй (мяханай комбинат дээрэ энэ шухала подразделени болодог) нимэ асуудал хураһаниин гайхалтай бэшэ: мяхан яшоо гэшэб? Мүнөө энэ асуудал үнэхөөрөөшье шухала болонхой. Түүхэй эдээр гүйсэд һайнаар хангаһагүйдэнь, консервын завод хааха баатай болодоо. Тэрэнэй

хройшолонгууд ямар байхаб гэжэ ойлгохонь хүшэр бэшэ. Наяын сагта магазинуудта талонуудээр түшөөнко худалдаадаггүй. Тимэһээ хүдэлжэ ажалгүй болоһон хүнүүд салин хүлһэ абажа шадахагүйн гэшэ. Энээнхээ уламжалан, саашанхи ажабайдалда этигэхэгүй, урмаа хухарха ябадал ушарна.

Делегат энээн тушаа юун гэжэ хэлэлтэйб? Һүүлэй үедэ республикын районуудта мяха болосоруула, колбаса болон бусад амтатой эдэ хоол бэлдэхэ талаар предприятинууд нээгдэжэ, районуудһаа мал үсөөнөөр тушаагдана гэжэ хэлэхэдэнь, тэдэнэртэ хүнгэн болохогүй. Эндэ ондоо шалтагаанууд би гээжэ һанагдана. Ажахиинуудта нютаг дээрээ мяханай асуудалнуудые шийдэхэдэнь ашатай туһатай байнгүй язаб даа. Мяханай комбинатаһаа түлөөлэгшэд республикын районуудар абажа эрхэнэй удаа нигэжэ хэлэдэг байна: «Ямаршье туһа гаранагүй, худалданагүй».

Буряада гол түлэб Советуудта хунгалтанууд боложо дүүрээ. Андрей Колодиной энгэртэ районно Советэй арадай депутатай тэмдэг зүүгдэнхэй. Тимэһээ тэрэниие нилээд ехэ ажал хүдэлмэри хүлээнэ. Депутатуудар хунгаданаһан залуушуул хараалһанаа бэлүүлхын тула хамсыгаа шамажа, эршэмтэйгээр хүдэлжэ ээргэжэ. Үнэхөөрөөшье республикын Верховно Советтэй байдал хүшэр гэжэ хэлэхэ хэрэггүй. Тээдшье комсомолой зүгһөө 30 наһанһаа залуу оройдоол дүрбэн хүн депутатска мандат абаа.

Уридшалан хэлэхын тула политолог байһанай хэрэггүй. Залуушуулай бүхы эрилтэнүүдые хамгаалхын тула тэдэнэртэ нилээд хүндэ байха. Тээдшье тэдэнай засагай дээдын оргинуудай хүдэлмэридэ хабаадалсажа, залуушуулай эрхэнүүдые хамгаалха болоно. Нютагай Советуудта хунгаданаһан 715 арадай депутатууд 30 хүрэтэр наһатай болоно. Залуушуулай талаар гүрэнэй политика зохиожо, үргэн дэлсэтэйгээр

ажал хүдэлмэри абуулха хүсэлтэй байгаа һавһанай, үнэхөөрөөшье хээжэ ажал нилээд ехэ байла. Эндэ засаг баригшадтай ямарөөр хүдэлжэ байһанһаа нилээд олон юумэн дулдадаг: дээрһээ доошоо гү, али дороһоо дээшээ гү! Манай комсомол багаханшье һаа, арга боломжотой. Тимэһээ арга боломжово гүйсэдөөр хэрэгтэй гэжэ оролдохо ээргэжэ.

Түгээхэлдөө нимэ юумэн тушаа тогтохо хүсэлтэйб. Мэргэжэлтэ комсомолой хүдэлмэригшэд тушаа олон асуудалнууд хурагдаһан байна. Эндэ наһан тухай хөөрлөөн гараа. Тимэз яабаһье Сергей Еремчукэй хэлһэн үгэнүүд толгойдомни хадуугдаа һэн: «Хэрбээ съезд дээрэ ЦК-гай нэгдэхэ секретарини тушаалда В. Мироненкин хунгадана хүсэлтэй байгаа һаань, би буруушаан дуугаа үгэхэб. Юундэ гэшэб? Тэрэ комсомолдо таарахагүй, наһатай болоо. Тимэһээ наһаа гүйсөөгүй хүүгэдэй, хори наһатайшуулай эрилтэнүүдые гүйсэд һайнаар ойлгохогүй. Тээдшье тэрэ энээн тухай сэхэ мэдүүлээ...».

В. Мироненко ВЛКСМ-эй ЦК-гай аппарата гансааран наһажаал боложо ябаһан хүн бэшэ аһотой (тэрэ 35 наһаа гүйсэхэй). ЦК-да, обкомуудта, горкомуудта, райкомуудта элдэб тушаалнуудые эзэлдэг комсомолой наһанһаа гарһан хүнүүд олон байха. Энэнай комсомолой ажалда дэбжүүлгын бүрилдэшэһэн заншалай хойшолонгууд болоно. Магал, тэрэниие хубилгаха хэрэгтэй гү! Съезд дээрэ энэшье асуудал тодорхойлогдожо, манай найдалые харюулха байха гэжэ этигэхэ дурамнай хүрэнэ. ВЛКСМ-эй обкомой нэгдэхэ секретарь Цыденжал Батыев, ВЛКСМ-эй Улаан-Үдын городской комитетэй нэгдэхэ секретарь Александр Елгин, БАМ-гай мэдээсэлэй-тоолон тодорхойлодо түбэй инженер-электрик Сергей Бобрыш съезд дээрэ Буряадые түлөөлжэ гэжэ нэмэхэ байнаб.

Н. ДАШИЕВ,
манай корр.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ ЗУРАГ
ДЭЭРЭ: Буряадай комсомолой организацин түлөөлэгшэд ВЛКСМ-эй съезддэ хабаадалсахаа ошохоһоо урдахана.

«БЗ»-гай шангай түлөө мұрысөөндэ илагша спортын мастерта кандидат З. Балданов.

Газетын мұрысөөнэй ойн баяр

Спортын байшан соо «Буряадай залуушуул» газетын шангай түлөө классическа барилдаагаар арбан жэлэй ойн баярай турнир эхилээ. Энэ турнир байгуулгын түүхтээ хэдхэн үгэ дүрдэнэһаабди. Арбан жэлэй урда тээ «Спартак» ДСО-гой түрүүлэгшэ Владимир Петрович Кондаков болон «Буряадай залуушуул» газетын корреспондент Роберт Гаязов республика дотор классическа барилдаа саашадаа хүгжөөхэ тухай үүсхэл гаргаа һэн.

Турнир сюун бэлитгэй барилдаашадые тодорхойлоодо туһалаа, мүн совет спортдо энэ нэрэнүүдые үгөө. Эрхүүгэй Александр Шестаков СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мұрысөөндэ Европын болон Дэлхэйн чемпионатуудта илаа юм. Харин тэрэ энэ турнирта хабаадалсажа, спортдо түрүүшын алхам хэжэ эхилээ бэлэй. Буряад барилдаашан Александр Хаустов «Спартак» ЦС-эй чемпион болоо һэн. Харин Шамиль Шарапов тэрэнэй үрэ дүнгүүдые дабтаһан байна...

Мүнөө хожомоо бэрхэ барилдаашад болохо шэнэ хүбүүд тодоронхой. Константин Степанов болон Зорикто Балданов РСФСР-эй шангуудта хүртөө.

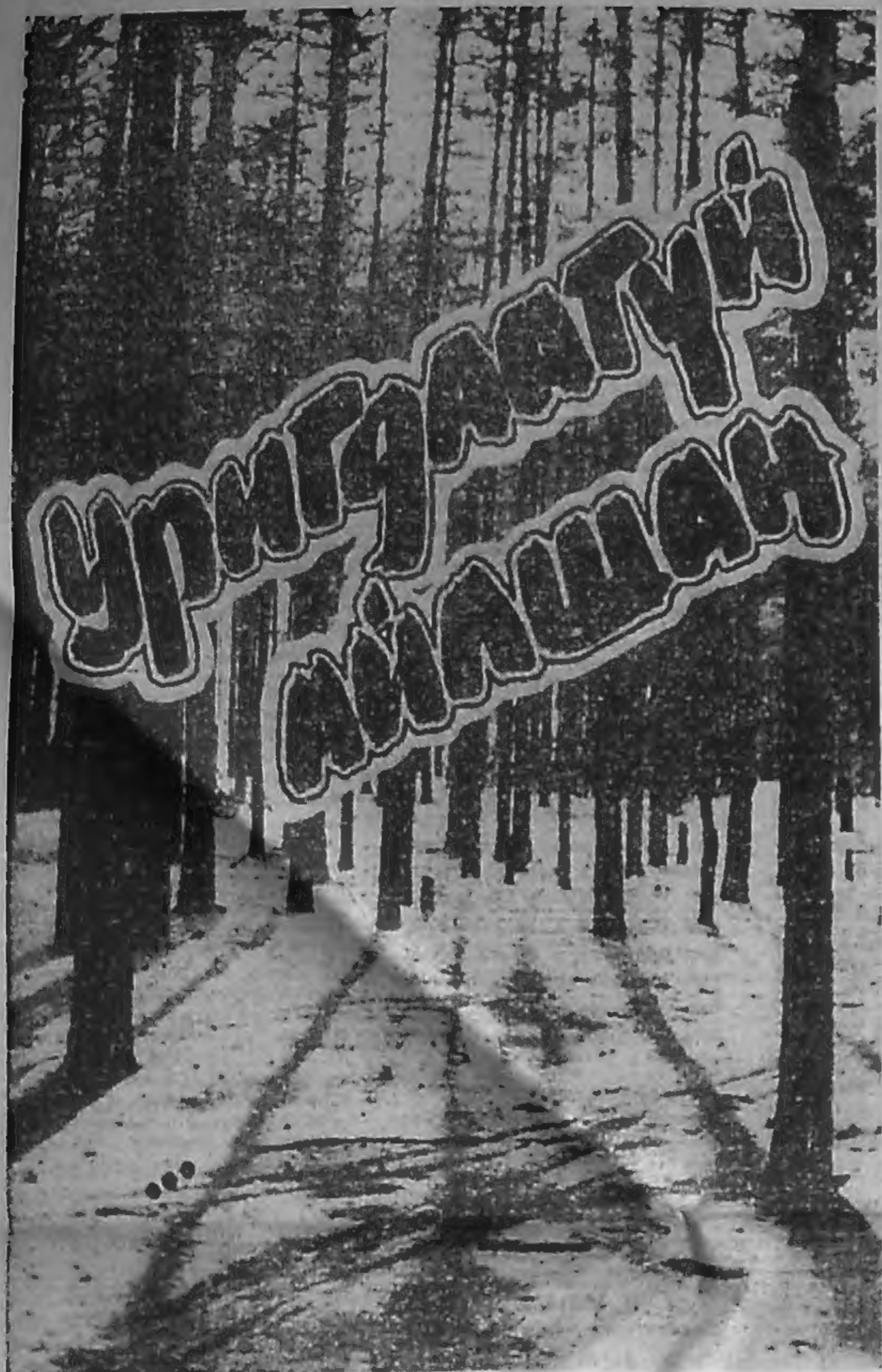
Байгша оной март һарада Зорикто Балданов РСФСР-эй сүглүүлэгдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, классическа барилдаагаар Москвагай эдиршүүлэй турнирта хабаадалсаа. Олохон союзна республиканиудай барилдаашад, мүн Венгрии, Румынии, Польшын сүглүүлэгдамал командалууд энэ мұрысөөндэ хабаадалсаа. Зорикто эндэ хоёрдохы һуури эзэлээ.

Газетын шангай түлөө ойн баярай мұрысөөндэ тэрэнтэй тэн тэрээн барилдаха хүн байгаагүй.

Шэнэ нэрэнүүд һанаагаа зобогшодые, тренернуудые кододоо баярлуулдаг гэшэ. Заншалта

[Барилдаанай үедэ].

Юүндэ иимэ шиидхэбэри абтааб?

«ЭДЭ ҮДЭРНҮҮДТЭ БУРЯДАЙ АССР-ЭЙ ПРАВИТЕЛЬСТВЕННА» ОРГАНУУД МАНАЙ ЗАХААМИНАЙ РАЙОНДО ПРОМЫШЛЕННА ОЙ МОДО БЭЛЭДХЭХЭНЬ «ЗАБАЙКАЛЛЕС», КОМБИНАДТА ЗУБШӨӨХЭ ШИИДХЭБЭРИ ЭСЭСЛЭН АБАБА. ИИГЭЖЭ ЭНЭ РАЙОНДО ЛЕСПРОМХОЗ БАЙГУУЛАГ ДАЖА, 1990 ОНДО 30 МЯНГАН КУБОМЕТР, ХАРИН УДААДАХИ ЖЭЛНҮҮДТЭ 300 МЯНГАН КУБОМЕТР МОДО БЭЛЭДХЭЗ БОЛОНО. ХАМАР-ДАБААНАЙ УРДА ТАЛЫН БУХЫ ОЙ МОДОН ХЭДЭХЭН ЖЭЛ СОО ХЮДАГ-ДАШАХА БОЛОНО БШУУ. ГЭХЭ ЗУУРА, ХАМАР-ДАБААНАЙ ШЭЛЭНҮҮДТЭ УРГАЖА БАЙНАН ОЙ ТАЙГА РАЙОНОЙ ГОЛ БАЯЛИГ БОЛОДОГ ХА ЮМ».

(Дайнай болон ажалай ветерануудай райондо ажаһуудаг бүхы хүнүүдтэ хандажа бэшэһэн бэшэгһээ).

Эдэмнай ехэдүүлжэ хэлэһэн үгэнүүд бэшэ. Үнэхөөрөөшье Захааминнай райондо хүхээ далайһан уригдаагүй айлшан орожо ерэхээ байна. Яһан аймшагтайгаар хэлэгдэһэн үгэнүүд гээшэб гэжэ бү сошогты. Зүб лэ хэлэгдэһэн үгэнүүд!

Бүри 1963 оной декабрь һарада Захааминнай ой тайга дээгүүр хүхэ далайха ябадал ушарһан юм гэжэ хэлэхэ байнабди. Юуи бэ гэхэдэ, РСФСР-эй Министруудай Совет нутагай ой модоной ажахыда бааза даалгаһан байгаа. Энэ бааза Сэлэнгын ЦКК-да модоной зүйлнүүды бэлдэхэ өһотой һэн. Тээд Хамар-Дабанай шэлэнүүдээр ургажа байһан шэнэһэн модон ойроо хүртөөгүй. Ушар юуб гэхэдэ, мүнөө хүртээр Бурядай Түбэй райондо ургажа байһан модон отологдоо. Энэ хубида модоной хюдагдажа дууһахада, хадата Захаамин нутаг ханаанда ороо бшуу. Үнгэрэгшэ намар СССР-эй Госкомитэдэй ой модоной ажахын талаар комиссин протоколһоо буулгабар абажа, «Забайкаллес» нэгдэл Захааминнай ой модоной ажахыда хандажа, 16 жэлэй саада тээ Сэлэнгын комбинатта дамжуулагдаһан ой модоной участогые Гусиноозерско ЛПХ-да дамжуулхынь баадаха.

Хэды болотор аяар холын Москваһаа манай Бурядай дэбисхэр дээрэ ургажа байһан ой тайгыг хэнэй мэдэлдэ үгэхье, ямар сагта отолхы захирахб гэхэн асуудал эрмд табиха байнабди.

Мөхлөскозой директор Александр Азангаевич Батуев (Захааминда түрэнһэн, районийгоо өһотойл патриот мүн) коллективтээ зүбшэн хэлсэлхэнэйгээ удаа правительствена органуудай абайһан шиидхэбэринэ буруушаһан тогтоол абаа. Огород руу ямаа оруулһанда ал-ти юмэн болохол гэжэ хэлэмээр гээд хөөрөлдөөндэ хабаадагшад тэмдэглээ. Бүри 1984 ондо Вицебскэ лесохозяйственна экспедици Захааминнай ой модоной ажахыг саашадан хүгжөөх талаар проект табихада, иимэ тобошол хээ: «Захааминнай ой модоной ажахы экологини талаар эгээн һайн байдолтай булангуудай нэгэн болоно. Тимэһээ тэрэнэй ойро хүрэнгүйгөөр, байһан соонь орхилбол дээрэ. Хэрбээ эндэ ямар бэ нэгэ һалбар, тэрэ тоодо промышленна ой модо бэлдэхлэг хүгжөөбл, экологическа едлэ тэгшэ байдал эбдэгдэшэхэ болоно».

Захааминнай ой модоной ажахы 1 миллион 200 мянган гектар талмай дээрэ нэмжынэ. Энэмнай Байгалай уһа хамгаалгын

зонын арбадахи хуби болоно гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хамар-Дабанһаа урдан гөрдөг Зэдэ, Жэмһэг голнууд Сэлэнгэ мурэн руу урдан ородог. Харин Сэлэнгэ мурэн Байгал далайда шудхан ородог гэжэ мэдэнбди. Гол мурэнүүдтэ, уһа сөөрэмүүдтэ, нуурнуудта, ой модон, хубшэ тайга хэды ехэ үүргэ дүүргэдэг бэ, нүлөөлдэг бэ гэжэ багахан үхибүүншье мэдэхэ байха.

Энэһинээ гадна, Гусиноозерско ЛПХ-гай бааза Баян-Голой лесничествадэ оршодог. Харин Баян-Голой ой тайга мүнөө хүртээр ойроо хүртөөгүй эвдэа. Эндэ шэнэһэн, хуша элбэгээр ургадаг... Сэлэнгын комбинатта тарна картон гаргатын тула хэдэн зуун жэлдэ ургажа байһан ой модо хюдахань гээшэ гүй! Энэмнай өһотойл гэмтэ ябадал, айхабтар ехэ алдуу эндүү болото бшуу!

— Хубшэ ой тайгада үдөөн ургажа, үмхиржэ ахилһэн модон яһала ехэ. Тэдэниие бэлдэхэ хэрэгтэй гэжэ мэдэнбди.— гэжэ ахалагша харуулһан Владимир Иванович Бондарев хөөрөнэ.— Тээд мүнөө леспромхозуудай хэрэглэдэг техникэ болон технологиһоо арсаха хэрэгтэй. Ушар юуб гэхэдэ, хүндэ тракторнууд, мүн ондоошье техникэ газарай хүрһээ урбуулан онгилжо, ой модондо хэды ехэ хоро хүргэнбди... Тракторнуудай ябаһан газарта юуншье ургахаха болишодог... 19 жэлэй саада тээ Байгал далайн бассейн шадар, тэрэнэй уһа хамгаалгын зонодо модо бэлдэхэдэ, элдэб янзын техникээр газар урбуулахагүйн тула агаараар дүүжэн хөргынүүды татха шиндхэбэри абтаа һэн. Харин манай Бурядада энэ шиндхэбэри бэлүүлэгдэнгүй үлэшөө. Мүнөө хүртээр экологини талаар аюулгүй техникшье зохоогдоногүй. Тимэһэн хадань Захааминнай хубшэ тайгада хүхэ далайһан хүниие дүтэшье хүргэхэгүйбди.

— Үшөө юундэ Захааминнай ой модо бэлдэхэ болохогүйб гэхэдэ, эндэхи тайга сэдбэг мүйһэтэй газарта нэмжын ургана,— гэжэ Бурядай Госкомприродын инспектор-лесовод Янжима Дабеева Васильева нэмэнэ.— Энэмнай эгээн хүндэтэй, анхарал хандуулмаар шалтагаан мүн! Хэрбээ иимэ сэдбэг мүйһэтэй газарта ой модо шэнээр тариха болоо һаа, урганышьегүй байжа болохо. Гадна эндэхи модо хюдажа үгы хээ һаамнай, намаг бин боложо магадгүй.

Райондо ажаһуудаг бүхы хүнүүдтэ ветерануудай хандажа бэшэһэн бэшэгэй мурнууд мүн лэ сошордомо дохоо боложо үгэнэ: «Мүнөөшье ой модо хэрэглэлгын системдэ алдуу эндүүнүүд дайралдаһаар зандаа. Захааминнай оршон тойронхи байгалида хоро хүргэхэ ябадал ушарна. Энэһинээ уламжалан, экологическа байдал хараа байса хубилаа. Зарим предприятинууд ой модо үлүү ехээр бэлдэжэрхинэ. Мүн райондо ажаһуудаг хүнүүдшье билетгүйгөөр модо бэлдэхэхээ ханадаг байна. Харгы замууды гаргаха үедэ хэды ехэ модон хюдагданаб!

Хүйтэн сэдэр үһетэй олохон булагууд үгы болошоо. Мүн эм домдо ородог ургамалнуудшье хомор болошонхой. Эдэ гол, тэрэнэй һалаанууд болохо Хамни, Сехир, Нуд, Шабарта, Үлэгшэн, Харсай болон бусад гүйхэн боложо, шэргэхэ туйлдаа хүрэнхэй. Манай гол горхонуудта, нуур сөөрэмүүдтэ загаһан хомор болоо. һүүлэй жэлнүүдтэ ан гүрөөл, шубуу шонхоршье, һамар болон жэмэсшье үсөөрөө».

Баян-Гол, Хуртага, Бүргэ, Мэлэ, Үлэгшэн тосхонуудта ажаһуудаг хүнүүд суглаа үнгэрэгшэ, 1987 оной сентябрийн 30-һаа Захааминнай райгүйсэдкомой абайһан шиидхэбэринэ болжолха гэхэн эрилтэ табихан байна. Декабрийн 16-да (үнгэрэгшэ жэлэй) арадай депутатуудай районно Сөвөдэй сессии модо бэлдэхы зүбшөөһэн шиидхэбэри болжолжа, Захааминнай ой модо аршалан хамгаалха талаар шанга хэмжээнүүды абаа.

Бүхы коллективүүдтэ шанга суглаанууд үнгэрэгдэһэн байна. 3-дахы дунда нургуулини һурагшад болон белһанер бодолгүй шиидхэбэридэ эсэс табиха гэхэн эрилтэдэ гарнуудаа табижа, микрорайонийгоо 2 мянган ажаһуугшадта хандаа. Бурядай Министруудай Совет кийтын болон нутагай засагай органуудай энэ эрилтэдэ анхаржа, зүб шиидхэбэри абаха гэжэ ханагаар байгаа... Гэхэ зууре захиржа һураһан системэ өөрынхөөрээ байхы өрөлдөө...

Районной олонинтэ туһаламжа эрижэ, манай редакцида хандажа баатай болоо. Бай-

галай фондын Бурядай отделенини ой модо хамгаалгын талагай бусад гэшүүдтэй хамта (эдэ мурнуудай автор талагай гэшүүн) бидэ Захаамин нийдэбди. Үдэшэ-лэн городской советой байһан соо предприятияудай, эмхи зургаануудай, элдэб организацинуудай түлөөлэгшэд, мүн районной түбтэ ажаһуудаг хүнүүд сугларжа, суглаа үнгэрөө.

Энэ суглаанда хүн зон нилээд олон сугларжа, микрофоной дэргэдэ үгэ гэгшын ээлжээн нэмжыншоо. Үгэ хэлэгшэд Захааминнай ой тайгада, гол горхонуудта, газар дэбисхэртэ, оршон тойронхи бүхы байгалида гам хайраггүйгөөр хандажа ябадалда мэйз гэхээр эсэс табихы тэмдэглээ. Захаамин нутагыг ахоордох Шайгари гэжэ юрэ нэрлэдэггүй байха. Тимэһээ энэ үзэсхэлэнтэ һанхан булангыг тэрэ шэгтнэ үлөөсөл гэжэ тэмдэглэнбди.

Энэ үдэшэ Байгалай фондын Захааминнай филиал эмхидхэхэ талаар эдэбхитэдэй бүлэг байгуулагдаа. Иигэжэ районной байгали хамгаалха талаар ехэ ажал ябуулха бүлэг нээгдэбэ гэжэ ханаһабди.

Энэ бүлэг түбхын түрүүндэ Бурядай Министруудай Сөвөдэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаева, республикийн Вераовно Сөвөдэй Президиумтай түрүүлэгшэ К. К. Шомоево районной эбдэг мүйһэтэй газарнуудта экологическа шэнжэлэл хэхэ эрилтэ табихан бэшэг эльгээгээ.

Зэднй леспромхоз болон «Бурятмежколхозстрой» нэгдэлэй Захааминнай ЛПХ арад зоной хорижо байгааһы һаа, ой модо отолжо эхилээ. Эрдэм наурын үндэһөөр шэнжэлэгнүүды хэнгүйгөөр модо отолжо эхилһэн эдэ организацинууд хуули буса ябадал гаргана гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Байгалай фондын Захааминнай филиал модо отолхо ябадалда дары түргэн эсэс табиха эрилтэ хэна.

Баян-Голой лесничествадэ ой модо хуули бусаар отолжо байһан «Буряттоппром» нэгдэлэй Хягтын участок мүн лэ ажалла болжолха өһотой. Эндэ «Забайкаллес» түбхнэхэ түсэбтэй гэжэ стагалайгаа эхиндэ тэмдэглээ һэм. «Топпром» бүхы хүнүүдэй дургаа гутежа байгааһы һаа, шэхээ бүтлэжэрхөөд, ажалла хэмэ үргэлжлөөр. Энэ «ваалин» организацн үйгэрэгшэ жэлдэ 4 мянган кубометр модо бэлдэһэн һаа, энэ жэлдэ аяар 5 мянган кубометр модо бэлдэхэ түсэбтэй. Иимэ хуули буса ябадалда дары түргэн эсэс табиял!

— Республикын Министруудай Совет «Топпромы» ой модоней ойро хүргөө. Райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ Лаппа энэ захирагыг буруушаха гэжэ заахашье оролдоогүй. Иигээд лэ лесхоз һүүлэй һуудэ модо бэлдэхэ участок үгэхэ баатай болоо,— гэжэ ойн харуулшан Н. Г. Дамдинов урмаа хухарангаар хэлээ һэн.— Модо бэлдэхгүшэ унагаагдаһан модо, мүшэр, холтоһо гэхэ мэтые талмай дээрэ үлөөжэрхинэ...

«Забайкаллес» комбинаты Баян-Голдо оруулахагүй шиидхэбэри абажа байһан аад, райгүйсэдком юундэ «Буряттоппром» тайлгынгаа ойро хүргэхэ болообой 500 мянган кубометр бэшэ, оройдоол 5 мянган кубометр модо бэлдэхэ ха юм гэжэ ханаһан болоно гүй Гэргүй үнэгэнэй шандаганей гэрые хүсөөр эзэлһэн тухай мэдэжэ онтохонини һанууһан ушар ха юм. Гэхэ зуура, «Буряттоппром» ерээдүйдэ 80—100 мянган кубометр модо бэлдэхэ гэхэн түсэб табина...

«БЗ»-гэй корреспондент
Антонина ФАДЕЕВА.
Тел. 2-48-57.

Дикторий АЛТАЕВАН фото.

Юундээ хошиор бэ?

Бодото түхэл шарайнуудын ямар бэ гэхэдэ

Үнгэрэгшэ жэлэй март нарада Ивалгын районой нэгэдэмэл профком намайе уриа хэн. Худалдаа наймааны, нийтийн эдэ хоолой болон ажбайдалай эрилтэнүүдөө хангадаг предпринтнууд дээрүүр абжа, хүдэлмэришэнэй хиналтай эхэ ажалье ударидагты гэжэ намда дурдаха.

Бк зүбшөөбэ. Ямаршье буулга хэхгүйб гэжэ уридашлан профкомдо дуулгаад, ажал хэрэгтэй түлөө хам оробоб (Советскэ райпогой хүдэлмэришэнэй худалдаа наймааны). Дүримүүдөө эбдээ ушарнууд дайралдаг гэжэ би түхэллэн байгаа.

Райпогой хүтэлбэрлэгшэд хэзэгдэгийг үлэхэдэи гэжэ бодээ найдадаг байна гэжэ ажал хэрэгтэй танилсаад байхадаа ойлгоо хэм. Эндэ хоморой шухаг эд бараануудыг өөрингөө үмсын зөөри мэтээр ишэ тишэны худалдаг, хуваадаг байба.

Ивалгын район город шадаарай район болодог. Городой ноёд найд Буркоопсоюзай управлениин туналмажаар Советскэ райпогой хүтэлбэрлэгшэдтэй нягта холбоо бариса тогтоохой байба.

Эдэ райпогой түбэй касседа мүнхынэ түлээхэ зуураа, баазана хоморой шухаг эд бараануудыг амаар хуваадаг абжа. Хэрбээ шн шэлэгдээн хүүнүүдэй тоодо ороһон байгаа хаа, импортнэ видеоаппаратура, үнгэрэ телевизорнуудыг, холодильникуудыг, импортнэ мебель, хүнгэн автомобилуудыг, хубсаһа хунар, гутал (баһал импортнэ) гэхэ мэтэ эд бараануудыг эндэһээ худалдажа абахадашн болохо.

Зарим эд бараанууд райпогой түбэй бааза хүрээшэ ошонгүйгөөр Буркоопсоюзай баазануудһаа худалдагдана. Райпогой түбэй касседа мүнхынэ түлээхэ зуураа, баазана хоморой шухаг эд бараануудыг амаар хуваадаг абжа.

сада мүнхынэ түлөө, райондо элэгээгдэхэ эд бараанууд амаар эндэһээ худалдажа абахадашн болохо.

1988 ондо хүсэд бэшэ мэдээнэй ёһоор, 2 миллион түхэригэй хоморой шухаг эд бараан «ондоо тээшээ» арилшоо. Жэжэ-божо хоморой имэ зүйлүүд эндэ оруулагданагүй: хубсаһа хунар, гутал, эдэ хоолой продуктууд.

1989 ондо хахад миллион түхэригөөр бага эд бараан баһал имэ аргаар худалдагдана. Гэхэ зуура, райпогой касседа мүнхынэ түлөө, худалдаа наймаан эршэмтэйгээр абуулагдаг байна. 1989 оной оройдоол нэгэдэхин кварталда 24 мянган түхэригэй импортнэ видеоаппаратура худалдагдана. Зол жергалтай худалдан абагшад нэрэнуудыг тоолохо болоо хаа, имэ байна.

М. И. Леухин, А. В. Терентьев, Л. Г. Сазонов, Д. Г. Шабанов, Л. П. Савельева, Н. В. Лазо.

1989 ондо Буркоопсоюзай түрүүлэгшын орлогшонор Негудыкатко болон Фомицкий гэгшэдэй захиралтаар Советскэ райпогой бэшгэй ёһоор 15 хүнгэн автомашина «хэрэгтэй» хүнүүдтэ худалдагдана.

Эдэ «хэрэгтэй» хүнүүднэй хэд гээшэб гэжэ бусад зон мэдэжэ абаха хүсэлтэй байха гэжэ хангадана:

Н. Д. Пурбуев, В. Н. Васильев, С. Н. Бурлай, Е. В. Пластинкин, В. М. Нодельев, И. Ц. Самбуев, Н. А. Самойлов, М. И. Якимов, П. Г. Соболев, В. Г. Масенцев, Ю. Ф. Гурулев, В. Т. Зубенко, Г. Г. Кононов, И. И. Трифонов.

Советскэ райпогой түрүүлэгшэ Д. Д. Манзеева гэр бариха үгэ

һэнэйн түлөө баяр баясхан хүргэхэ зуураа, нэгэ автомашинны «Заречный» кооперативта худалдаа.

Районой хүтэлбэрлэхэ хүдэлмэрилэгшэдтэй хоорондохин онсо харилсаанууд тухай эндэ хөөрлөө үүсхэхэ хэрэгтэй. Партийн Ивалгын райкомой нэгэдэхин секретарь А. И. Цымбалюк энэ тушаалда худалдаа наймаан эршэмтэйгээр абуулагдаг байна. Алар холоһоо, Түнхэнэй районһоо урижа асараа гэжэ тэмдэглэхэ хүсэлтэйб. Юундэ гээшэб? Урдандаа тэрэ тэндэ худалдаа юм...

Ивалгын районой эд хэрэглэгшэдтэй бүлгэмтэй пайшигуудта дээрхээ захирнаһаа ёһоор Манзеева дурдаха. Ивалгын соелой байшан соо гурба дахин дуугаа үгэлгэ үнгэрэгшэдэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, пайшигууд имэ түрүүлэгшэдтэй болохо хүсэлгүй байгаа. Харин Цымбалюк гэриниэ түрүүлэгшээр хунгаха гэжэ бүхэ хүсөөрөө оролдоо. Удаадахи үдэринэ райпогой конторын байшан соо «дуугаа үгэлгэ» түгсөө хэн.

КПСС-эй райкомой нэгэдэхин секретарь Манзеева энэ тушаалда оруулхын тула шадал соогоо оролдоо. Имэ абадалда ямар сэргэлтэ үгэлгэб?

Манзеева намайе хамгаалха хүн би гэжэ эгнээхэдэ, арадай эд зөөринэ өөрын зүбинэ эд зөөри мэтээр ишэ тишэны үрхирүүлэн тараажэ эхилбэ гээшэ.

Хүдэлмэришэнэй болон арадай хинагшад нюусаар худалдаа наймаа хэһэн олон тоото баримтануудыг олондо мэдээсэ (районно газетэдэ, «Профсоюзная вестниктэ», телевиденээр харуулаа, радиогоор дамжуулаа). Энээн тухай пайшигуудтэй, тэндэ ажаһуугшадтэй суглаанууд дээрэ хэлэгдээ.

Гэхэ зуура, мүнөө хүртэгшэ ямаршье хэмжээ абуулга өбтөөдүй. КПСС-эй райкомой нэгэдэхин секретарь Цымбалюк шүүмжлэгшэд имээрхүү хариу үгөө: нэн түрүүн тэрэнэй мэдэлгүйгөөр хүдэлмэришэнэй хиналтай ударидахаар намайе уриһан хүнүүдэе хараажэ оробо, тингээд райсоведтэй сессидээрэ баталхыг дурдаха.

Намайе шье мартаагүй. Байгша оной январин эхиндэ ногтуу коммунист Ш. Ц. Бельжинимеев гэртэмин өрбэ гээшэ (энэ үгэе каважханууд соо абаха хэм). Тэрэ нине архинша гэжэ хэлсэдэгшье, бишье мэдэхэб. Наяан тэрэ районно бэлэдхэлэй конторын директортэй тушаалда томилогдоһон байна.

Бельжинимеев гэртэмин өрбэд дээрэлхүү аяг ааша гаргаа. Элдэб муухай имэ үгснүүдээр намайе хараагаа, доромжолоо: «Шн хорсохш, Цымбалюк бидэ хоер шамайе үнэхэн тоборог болгожор хихобди».

Бельжинимеевай муу муухай аяг ааша тухай би райпогой партияна организацида мэдүүлгэ бэшэ хүм. Суглаан боложо, архи ууһанайн болон элдэб аяг ааша гаргаһанайн түлөө Бельжинимеева донгодоого соносогодо.

Суглаанай хүүлээр Цымбалюгай даабарлар Бельжинимеева намайе муушлалһан баримтануудыг бээржэ үргэлжлүүлбэ гээшэ. Бельжинимеева Цымбалюгта туһалхааа гадна, районой прокурор болон милицийн хүдэлмэрилэгшэд энэ хэрэгтэ хабалалсажа эхилбэ. Миний хүгэдые нюусаар санадаг болобо.

Цымбалюгай заабарин ёһоор, 1989 оной ноябрь наһааа мүнхынэ шан (100 түхэриг) түлээхэзэ болибо. Хэдэн харин туршада профсоюзнуудтэй советтэй тогтоолой ёһоор ямаршьегүйгөөр түлээхэ байгаа юм (миний ямар хинагша байһы мүнөө ойлгожо абаха ха).

Манай партияна толгойлогшын портрет түгсэхэйн тула тэрэнэй түхэл шэнхэнүүд тухай хэдэн үгэ хэлэхэмин. Тэрэ бүүдүлгэ абари зантай, үһөө абаха дуратай байдаг. КПСС-эй Ивалгын райкомой нэгэдэхин секретарин тушаалда орон сасуугаа нэн түрүүн өөрингөө байдал болбосон түхэлтэй болгожо эхилээ хэн. Имэ зорилготойгөөр мүнөө наһа бараһан трактористын олон хүүгэдтэй булыг котеджнээ гаргажа, табан дахбар гэртэй кватирада оруулба. Бүхэ дүримэй ёһоор котеджныг заабаарилгад, тэрэ өөрөө эзэлэхэйн.

Райпогой өөртөө ийпортнэ гарнитур болон видеоаппаратура захиба. 1988 оной эсэстэ Д. Д. Манзеева урижа асараа (эхиндэ харгты).

Манзеева өөрингөө гэр байрһа болбосон түхэлтэй болгожо байһа нилээд өлөөр оролдоһон байһа. Тэрэ бэлэдхэлэй конторын дэбинээр дээрэ гэр барья.

Би дайны болон ажалтай өгөөронуудтэй зүбшөөн дээрэ, Ивалгын ОПХ-гай партийна суглаан дээрэ шүүмжлэхы ёһоор олон дахин үгэ хэлэхэн байхаб. Ивалгын ОПХ-да шүүмжлэхы үдэлтэй үгснүүдөө хэлэхэдэмин, Цымбалюк уур сулааар орьелон бусалжа байгаа хэн. Суглаанай хүүлээр зал соолоо гаржаа ошохо дээрэ, тэрэ бултанай дуулахаар нигэжэ мэдүүлээ хэн: «Би шамайе урагшашин абуулхагүйб». Мүнөө хэлэхэн үгэдөө хүрэгшэ байна хэбэртэйгшэ.

Эсгэ ороноо хамгаалгын Агуу-эхэ дайнда хабалдагшэ, 45 жилэй стажтай КПСС-эй гэгшүүн, ажалтай ветеран, хүдэлмэришэнэй хиналтын бүлэгтэй түрүүлэгшэ, арадай хиналтын районой комитеттэй түрүүлэгшын орлогшо тушаа КПСС-эй райкомой нэгэдэхин секретарин гаргаһан аяг аашанууд, доромжолһон баримтанууд гайхалтай байна.

Районой партийна ударидагшадтэй нэрэ хүндэ тухай имэ баримта гэршэлэн харуулна: хунгалтын урдахи кампанийн үедэ (60 мандаһаа хэхэднэ шехүү альтернативгүй байгаа, тэрэ тоодо хүтэлбэрлэхы хүдэлмэрилэгшэдтэй 24 кандидаттай гурбанин райкомой секретарьнар) хүн зон тэднэртэ найдагшадтэй гэжэ элмэхилэн мэдүүлээ.

КПСС-эй райкомой секретарь Крацов, профсоюзнуудай райкомой түрүүлэгшэ Дамбаев райкомой Советтэй хунгадхаар бүридхэдэ абгаһан байгаа, харин Цымбалюк республикийн Верховно Советтэ ороогүй.

Райсоведтэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ М. Т. Хабалов тэд ондоо байдалтай. Тэрэ депутатска мандадай түлөө үнэн сэхээр тэмсэжэ, габыата илалта туйла. Тэдшье тэрэ хүн зоной дунда хүндэтэй болонхой.

Үндэр наһатай болоһон намда албанай талаар дээшээ ургаха хэрэг отгошье хэрэгтэй бэшэ. Энэ статья толилоһон хүүлээр райпогой хүдэлмэришэнэй хиналтын бүлэгтэй түрүүлэгшын, арадай хиналтын райкомой түрүүлэгшын орлогшын тушаал орхиноб. Үндэр наһатай болоһон намда энэ эбтэй эетэй компанитай тэмсэхэ хаба шадал үгэ даа. Гэхэ зуура хубилган шэнэдхэлгээ өөрингөө хубита бага сэгшье наһа оруулааб гэжэ эдэхэлээ ханам баярланаб.

П. КОТОВ.
КПСС-эй, дайны болон ажалтай ветеран.

АНХАРАГТЫ: КОНКУРС!

Нийтийн гурим сахиха, архидалгатай, хорон тамхн татагатай, гэмтэ абадал гаргалгатай, бээ наймаалха абадалтай тэмсэлдэ республикийн хүн зонинэ үргэжөөр хабалдагшэ гэхэн зорилго Бурядай АССР-эй МВД-гэй сонсоһон энэ конкурсн урда табыдана.

Удаадахи тематикаар 2—3 хуудан дээрэ сохигдоһон ямаршье жанрай статьюуд конкурсно абтаха:

— нийтийн гурим сахиха талаар архидалгатай, наркоманитай, бээ наймаалха абадалтай тэмсэхэ талаар ажалтай коллективүүдтэй, нийтийн эхнинүүдтэй хүдэлмэрин дүршэл;

— хүүгэдтэй дунда гэмтэ абадал гаргалгаһаа нэргылхэ талаар хүдэлмэрин дүршэл;

— харгыда усалталгаһаа нэргылхэ талаар хүдэлмэри тухай расказууд;

— ВДОАМ болон ДОБТ-гэй эхн организацинуудтэй хүдэлмэри тухай хөөрхэн материалнууд;

— милицийн эрхм бэрхэ учасковно инспекторнууд болон хүдэлмэрилэгшэд тухай тэмдэглэлнүүд;

— Госатомиспещинн, харуулай-постовой албангай, ИДН-гэй хүдэлмэрилэгшэд тухай материалнууд.

Конкурсно мэргэжэлтэ журналистуудһаа гадна ондоошье хүнүүдтэй хабалдахада болохо. Конкурс үнгэрэхэ болзор: 1990 оной апрелин 15-һаа октябрийн 31 болотор.

Конкурсно илагшад грамотануудтаар, мүнгоор шагнагдаха:

— нэгэдэхин хуурийн түлөө — 200 түхэриг;

— хоёрдохин хуурийн түлөө — 100 түхэриг хэмжээнэй (тус тус-тант) хоер шан;

— гурбадахин хуурийн түлөө — 50 түхэриг хэмжээнэй (тус тус-тант) гурбан шан.

Бурядай АССР-эй МВД конкурсдо илагшадые шагнаха мүн-гэ олгоо.

БУРЯДАЙ АССР-ЭЙ МВД
РЕСПУБЛИКА ДОТОР
НИИТЫН ГУРИМ САХИХА
ТАЛААР ЭГЭЭН ЭРХИМ
СТАТЬЯГАЙ ТҮЛӨӨ
КОНКУРС СОНОСХОНО

«БЗ»-гэй корреспондент
Антонина ШАДЕЕВА.
Тел. 1-40-57.
Дмитрий АЛТАЕВАЙ фото.

Дуунай зэдэлжэ байгаа сагта

[МИНИЙ АРАД ТУХАЙ]

ХАЛЬМАГУУДАЙ бодото элчин-сэргүүд ойрадууд хадаа анхан үр-дэг сагта Селанай баруун шэлэ хүтэлүүдье үбжжэ, хуудаг, эр-лэг ангуудье агнадаг, Сибирийн тунгалаг мурзнуудхэ загана ба-ридаг байһан гэжэ түүхэдэ бэшээ-тэй. Баруун зүг рүү дайгаар оро-хооо урид Чингис гэжэ ойра-дуудай хоер ехэ отогтоонуудыг бусад хүрэнхэрэй хамта дай-ламжа абаад, хүсөөрөө туужа абаа-шаһан юм. Тэдэн Сири, Египет ороннуудта тогтожо, тэндэхи хүн зонтой холисолдон нийлэжээ. Агууехэ талын хоорондоо, хада уулын хабшалуудта үлэһэн ойра-дууд доошоо буужа, Хэрлэн Бал-хаш хоерой хоорондоо нэмжнээн хоорон шатуу дайдыг эзэлһэн түү-хэтэй.

XV зуун жэлдэ ойрадууд хүг-жэн үндэһэн байна. 1438 ондо То-гоон тайшаа ойрат угсавтанинхэ нэгэ гүрэн болгожо нэгдүүлээд, «Улаан элэаата хальмаг гэжэ нэр-лэһэн юм. Энэ нэгдэлхын хадаа «Дүрбэн Ойрадай холбоон» гэжэ түүхэдэ мэдээжэ болонхой. То-гоон тайшаагай хүбүүн Эсен хаан Ойрадай ба Монголой удамарша боложо, Хитадай газар руу нэбтэр-рэн орожо, Бээжинийг сэргээрээ бүхэлдэн хитад эзэн хаан Ицзунини олзолон бариха абһан байна. Тинхэдэ «монголшуудта өш тухтай байхаар Хитадай эб найрамдал тогтоохо» гэһэн хүсэл-тэй байгаа.

Эсен хаанай алуулһан хойно ойрадуудай гүрэн доройтобо, Иматгал XVI зуун жэлэй хуул баг-та Дүрбэн Ойрадай Холбоонхой хүр жабхалан дахин нэргэн хүг-жээ. 1615 ондо ойрадууд буд-дизмда ороо. Тэрэнхэ үрда тээ ойрадуудай хуви хэвдэ үшөө нэгэ суута үйлэ хэрэг тохолодоо: 1608 ондо хальмаг элчинэр ород хаан Василий Шуйскине бараал-хажэ, хойто жэлын Ород түрэн-дэ үнэн гэхэ байха тухайдэ халь-маг зон түрүүшынхэ тангариг үргөө.

Тэрэ сагһаа хойшо Россин бү-ридэлдэ ороһон хальмаг-ойрадууд-тай түүхэ эхилдэг. Түрүүшээр Бе-руун Сибирийн урда нутагуудта тэдэ ажһууба, харин хуулдэн «Хальмаг хаашуулай түүхэ» соо хэлэгдэнхэй өһоор, торгууд тай-шаа Хо-Орлек «аарынхэ мэдэлэй торгууд зонини, мүн хошууд, дүр-бэд уладые — бүхыдөө 50 000 үр-хэтэдыг гэхэ гү, али бүхэтэ тэргэ-занинхэ (кибитхэ) дахуулаад, 6 хү-бүүдтэ үдэшүүлэн... түмэр мо-рин жэлдэ (1630 он) Эжэл мурэ-нэй (Волго) эрьедэ хүржэ ошо-лой.

Алтай хангайдаа үлэһэн ойрадууд уданшэгүй 1635 ондо Джунгар хан түрэ гэжэ бээ даһан томо гүрэн тогтооһон байна.

Ажаһуудалайгаа, абһан шажан мурзгалынгаа талаар адли байһан хүршэ монголнуудтаа дүтэ зон аад лэ, аав холын Ород оронини өөрынхөө нутаг болгожо халь-магууд дахдаа шэлэһэн байгаа хэб гэжэ би олон удаа өөрхөө асууһан байхэб. Бүхэ мусуни юун бэ гэхэдэ, хаанта засаг хадаа элшэнэрээ Джунгар элгээхэдэ, хальмаг зондо эвэлэн байхыг захидгай байгаа лэ гэжэ ханагшэб. Иматгал хальмагуудта Росси хэрэг-тэй байгаа бэшэ, харин Россидэ-шэ хальмагууд хэрэгтэй һэн. Эжэл мурзэй эрьедэ хүржэ эр-хэдэ, Доодо-Поволжидо ажаһуу-һан элдэб отог «хатантай хальма-гууд дахдаа даһанхыг хаа, арад зомины Росси бүридэлдэ үнхөө-рөөл һайн дурараа ороһон гэжэ-шэ.

Россин мэдэлэй боложо оро-һонхөө хаа, хальмаг тайшаанар бээ даһан политика абуулдаг һэн хэ, зүгөөр шэнэ Сэсэг оро-ноо хэмгөөлсөмжэ, бүхэ дэйн байлдаануудтань хабаадасдаг лэ байгаал даа. Тэрэ үедэ хальма-гууд дүшэн мянган морин сэргэ-тэй байгаа.

Аюла хаанай зонхилжо байха үедэ хальмаг хан түрэ эгэл өхээр хүгжжэ, бүсэ өхтэй болоһон юм. Харин Аюла хаан гэжэ Агуу-ехэ Петроой үе сагта ажаһууһан, тэрэнэй хамаг абуулгыг сөм дэм-жэдэг хүн байгаа. Тинхэдэ тэрэн хада өөртэй мэдидэнг, алба татабари түлэдэг хальмагуудтай һайн байха гэжэ оролдодог, сэг-нэдэг байгаа.

Гэгэ зуур, Нэгдэн Петроой үг залгалдаа политика зомины са-рвалан байгаагүй, тэрэнэй үрэ дүн гэгэдэ, 1741 оной январини

5-да хальмаг арадай түүхэдэ то-холоһон аймактар өхэ трагедий мүн. Түүхын зарим мэдээлэлүү-дэй өһоор, тэрэ ушарта 100 мян-ган хүн хосорһон байдаг — хууду-лаа, олзо боложо баригдаа, хүл-дэжэ, туража үхөө, шэрхэһаа на-һа бараа. Хальмаг арадай газар уһыг эзэмдэн булажа абаха та-лаар II Екатеринаһын абуулһан по-литикые аашыг зүбшөөнгүй, «хула-аад, мэхэтэй» гэгдэһэн Убуши хаан тайшаанартаа албадуулан, тэрэ үдэрхы 30 909 үрхэтэ зоноо Россинаа гаргажа, үг гарбалынгаа эртэ урдын газар нутаг руу — Джунгар тээшэ абаад ябашоо. Гэбэшье оройдоол 15 мянган үр-хэтэ зон тэрэ холын замыг да-бажа хүрөө. Тэрэ үедэ манжа хаа-най сэргүүд Джунгарыг бута со-хижо эзэлһэн байгаа бшуу. Тин-гэжэ хальмагууд гансата бутар-гагдажа, Хитадай элдэб нутагууд-та тарвагдашоо. Россидэ үлэ-һэн 11 мянган үрхэтэ зон (түхэйл-хада, 50 мянган хүн) үнэн гэхээр албаа хэһээр лэ байгаа хаа бэ даа.

Кавказда Россин үүсхэн дайн-да хальмагууд мүн лэ хабаадас-сөө. Хэнийшье мэдэлээр, Кавка-зын дайлан абалга гэжэ үнэ-удеан унжагайһан, хүшэр хүн-дөөр үнгэрһэн ха юм даа. XVIII зуун жэлдэ Кавказда горитойхон лэ шүһан өдхөрһон даа, хэдэн мянгаад ород сэргээхэд (солда-дууд ба хасагууд) алдарта үхэлөө тэндэ олоһон гэжэшэ. — гэжэ ород түүхэшэн Г. Прозрителев бэшэ-һэн, — гэхын хажуугаар Кавказда ородуудай абуулһан энэ хэрэгтэ бүхэ хүсэ шадалаа, бүхэ сэдхэл зүрхсэ зориулһан хальмагууд тухай һайн үгэ хэлэлтэй, магад-иматгал нимэ дайн сэргүүд лэ тэдэнэй эрхын һайн хүнүүдыг хо-соргожо, энэ арадыг мүнөөнхын хайрата тулюр байдлаа хүргөө алам. Үсөөхэн лэ зоригтойшуул баатаршалга гаргадаг гэжэшэ, тин-хэдэ дайн сэргэ иматгал эрхын хүнүүдыг, сэдхэлээрээ, бэе ма-хабадаараа хатуу хүбүүдыг хал-гадаг шуу даа. Хальмагууд хэ-дэн мянгаадаар нимэ хүбүүд алдаһан гэжэшэ. Эрдэм хургуу-лайшуулын шүһан мурзэдэ абга-жа һаланхай, харин тэдэнгүйгөөр арад зон хадаа оюун ухаата уда-маршадгүй шэнги болоһоно бшуу. Кавказда болоһон тэмсэлэй хүшөө дээрэ: «Геройнууд — алдар нэ-рэ» гэжэ нийлээтэй, энэ хальма-гуудташье һуурн үгтэхэ ээргэтэй; түүхэтэ документнууд соо тингэ-жэ хэлэгдэдэг.

Хальмаг арадай үнгэрһэн зам-ай түүхын бэрхшээлүүдээр дүүрэн, баатарлг зарим хуудаланууд нимэрхүүл даа. Агууехэ Октябрь шэнэ байдлаа нэргэн хүгжэтэ зам нээжэ үгөө. Революционно байлдаануудта хальмагууд эдэб-хитэйгээр хабаадасһан, үндэһэн морин сэргэй частнуудыг бии болгоһон, Совет засагыг улаан шүһаараа аршалан хамгаалһан юм.

Эхэ орондомнай фашис хүрин тэһалай хүржэ эрхэлээр, туша гаран мянгаад хальмагууд Сэсэг ороноо хамгаалгада бодоо. Харин наһатай комсомол хүбүүн Эрдн Деликов домогто ороһон баатар-шалга харуулжа, хальмагууд соо-һоо Советскэ Союзэй түрүүшын Герой болоо һэн. Ондоо арадууд-тай сасуулбал, тоогоороо үсөөхэн арадай дундаһаа найман Герой гараа.

1943 оной декабрин хуул баг-та Сталиной хатуу засагай уур су-хал хальмаг арадта орьелон буу-гаа бэлэй. Республика үгы бол-гогдожо, арад Сибири тээшэ сү-лэгдөө. Янгиннаа хүйтэн жабар соогур үлэн хоһон, дааража бээрээһэн үбгэдэе, үхбүүдыг, эхэнэрнүүдыг товарна вагонууд-та шэлэжэ гаргаһан юм. Нэгэ жэл урда тээшэ Астрахань — Кизляр шэлэлээр түмэр каргы баригде-һэн байгаа. Тэрэнэй барилга гэжэ юрэнхыдөө Хальмаг ороной «хүзүүн дээрэ» тохогдоо хаа бэ даа: түмэр замтай турбанай хоер хувины тэрэнэй газар дээгүүр гаранхай бшуу. Тингээд лэ харгын барилгашадыг хүйтэн вагонууд соо заагаад лэ (гэдэнь хэдэн хо-ноогоор үрөөнөөд-рээшэ дээгүүр тогтоохо даа), мэдэгдэгүй газар нутагууд рүү абуулаа гэжэшэ. Эзэ-

гүй орхигдоһон үнээд хонид, морид, тэмэнууд үрөөо олоо-роо хүрэлэн зогсоод лэ, үдэр хү-нигүй мөөрлэдэжэ, мөөрлэдэжэ, буйлалдажа байгаа. Эзэдэ үгыл-һэн нойхонуудай урилдаан илан-гааа өхэ үйдэр түрүүлдэг һэн. Поездын «абаа эхилхэлээр, тэдэ-нэр вагонуудай хойноһоо түгшэ-жэ унатарга гүйдэһэн юм. Би өрбон табатай хүбүүн абааб, ва-гонной бишын сонхоор тархыа газашань бултайлаад, эдэ бүгэ-дыг нодөөрөө хараһан хүн гэжэ-шэб.

хүрөөтэй шэнга шалгалта үр-дамхай хүлээжэ байгаа. Дүрбэн голтой пульман вагон састай тэг дунда оруулагданхай һэн. Үүдэһини хула аад, хахадтаа хү-рэтэр бүхэтэр хабтагайнуудаар хадагданхай. Станцинууд дээгүүр поездын халта зогсоолоор, хоер солдадыг дахуулһан офицер ва-гон бүхэндэ дүтэлжэ: «Үхэһэн хү-нүүд бии гү!» — гэжэ гансхан асуудалаа табижа. Наһа бараһан үхбүүдэй, үбгэд хүгшэдэй хүр-эһэн бээшэ солдадууд хүл гар-һаны беряад, пульман тээшэ-ржэ «абаашаһан бээрээ, һэнжэ-гүйдүүлэн лэ вагон руу халжархы-жа һэн. Мөөрэтэй, мантан томо хуурсаг түргэн дүүрээхэ, тинхэ-дэн эхэнүүд станци дээрэ поез-дын тогтоодо, үхэһэдэ абааша-хала машинанууд тэргэтэй морид эрхэл даа. Үхэһэн зонини зам-тын нүхэн соо буладаг байгаа. Тингэжэ би төөдэйгөө гэһэн хүм. Тэрэһин тайхалтайхан үлгэршэ, үгэ аалгатай хальмаг дуунуудыг дуулахадэа аргагүй бэлгитэй хүн байгаа. Бээшын ямар, станцида булаһан байгаа хэб гэжэ мүнөө болотор элрүүлжэ шадгагүйб.

Эдэ үгэнүүднэ жэгтэй муухай-гаар ханагдажа болохо, зүгөөр Казахстан гү, али Дунда Ази руу туулһан арадта би агаархадг хүм. Тэдэһын зарим тэдхышэ хааны, нэгэ газарта баг-суг бай-гаа бшуу. Харин бидэһини — халь-магуудыг Тюменин областһоо эхилдэг, Красноярай хизаараа, саашань Сахалин хүрэтэр, Селе-херд болон Игаркаһаа эхилдэг, Хи-тадай хилэ хүрэтэр — Сибирийн бүхэ дайдаар үхиргэн тарважар-хөө. Би эжытээ, дүү басагантаяа, гурбтайхан дүү хүбүүнтээ Крес-ноярый хизаарай Козульскэ райо-ной Улаан-Ганга гэжэ газарта ту-даа бэлэйб. Хальмагууд гэжэшэ юрэл бандиуд, урбагшад бэшэ, мүн баһа харшанууд юм гэжэ Берин зарсанар бидэнэр тухай үгэ тараан сонсоһон байгаа. Элдэб юмэ үзэһэн, хараһан сибир-ягууд түрүүшээр эгигээ һэн хаш. Зүгөөр бидэһини асарһан түрүү-шын үдэр лэ нутагай хамгадууд гэр гэртээ гүйдэжэ ошоод лэ, шанаһан хартабхатай хүнэгүүдыг, һү, тараг асаржа үгөө агша бэлэй. Тингэжэ бидэ Сибирийн һайн зон-той ушарээ һэмди.

Хабар болоходо, үбгэ хүгшэд-най талаа ханажа үйдеба, тингээд нутаг руугаа ханинуудтаа бэшгэ бээшым дурдадһан юм. Харюу эрбэл даа. Саадай огородой бригадын бригадир байһан Марк Николаевич Краченко гэжэ халь-магаар бэшээ.

Бидэ дүрбэдэн класс хүрэтэр түрэлхи хэлэн дээрэ ном үзэгшэ һэмди, тингээд маанатай байдаг ород, украин, татар үхбүүд би-дэнтэй нэгэл хургуулида ябадаг, баһал бүхы предметүүдыг халь-маг хэлэн дээрэ үзэдэг байгаа. Түрүүшынэй баһа Убуши Ба-сангов һэн. Саган финнуудтэй болоһон дайнда татагдажа мордо-хонди, Хальмаг педтехникум дүүргэһэн Абашев гэжэ залуу ород баһа эрээ бэлэй. Тэрэ баг-ша баһал түрэлхи хэлэн дээрэ-нэй манда ном зааха. Бидэндэ энхэргэк зөөлнөөр ханддаг, хальмаг хэлэ тон һайнаар мэдэ-дэг байһаараа шэнэ багшманай би-дэһини гайхуулаа, бахархуулаа. Түрүүшын үдэрхөө Абашева би-дэ дурлашоод лэ, хэһээлээ гээхэ-гүй гэжэ оролдохобди.

Дайныг эхилхэдэ, эхэнэрнүүдтэй, үбгэдтэй хамта бидэ — эдиршүүл эршүүлэй орондо үлэһэн зомди. Колхозой механик татар еһанай Гали Халитов «Червеным прог-ресс» гэжэ агрегатта ажаллуулжа

намаё хуртаад, украин Марк Краченко бригадир асараа һэн. Ондо ондоо һанай наһажал эдэ хүнүүд — татар Халитов, украин Краченко, дархан ород Алексей Ерескин, колхозой түрүүлэгшэ хальмаг Эрдн-Гаря Улюмджиев — энэ хэһинишье — һаал бордой-жо абаһан эдирхэн намаё ажал-да, газарта, хүнүүдтэ дурлуулаа, хүндэлжэ хуртаа.

Харин мүнөө түрэл нутагһаа хэдэн мянгаад модоной зайда оршом, түмэр пешэнээ тойрожо хуугаад, Марк Николаевич халь-магаар бэшэһэн бээшын уншажа хуунабди. Манни барандаа ур-багшад гэжэ тэрэ аашыг эгигээ өргөн үгы байгаа, тингээд лэ, ал-дуу гараа өһотой, хамаг юмэн хуу элржэ, орон нутагаа бусажа ерэхэ бээт гэжэ ханааһон тэрэ тэгшэлээ бэлэй. Тэрэ сагта нимэ бэшгэ эхэл сэнтэй байгаа һэн.

Сибиригэ намтай ушарһан эр-хим һайн хүнүүд тухай «Гурбан зүрэг», «Өһэдөө намаё шүүжэ үзэгтэй» гэһэн туужанууд соогоо би бэшэһэн хүм. Харе дотортой хүнүүдыг ушардаг лэ һэн ааб даа, илангаа тусхай комендант-нуудай дунда тинхшүүл дайрал-даа. Зориндаа тэдэһинишье дунда бараг һайн зон байха. Жэһэнэ, Федоренко гэжэ хамаг аюулыг бөө дээрээ даагаад лэ, тусхай ко-мендатурин захиргаанай зүбшөөл-гүйгөөр намаё Красноярск өөрөө абаашажа, һуралсалда оруулһан юм. 1948 оной декабрь соо «Крас-ноярский рабочий» газетын уран зоолой хуудандаа түрүүшынни рассказ барлагдаа һэн. Красноя-рскын Уран зоолошодой эмхини харюусалгата секретарь байһан Сергей Венедиктович Сартаковай зоригой ашаар рассказни толи-логдоһон юм.

Энэһнээ һара урид би тусхай комендатурада нимэ саарһа бэ-шэжэ, гараа табиһан байгаа: «Би, сүлэгдэһэн, РСФСР-эй Красноярай хизаарай Козульскэ районой тус-хай комендатурин бүридэлдэ байһан Балакаев Алексей Гучино-вич, хэтэ мүнхын сүлэгдэдэ эль-гээгдэһэнби, заатагүй байха га-зэрһаа өөрөө мэдээд гараал хаа, улолзно харюусалгада хабаадуу-лагдажа, 20 жэлээр хаатаршанай ажалда абуулагдаха өһотой хүмби гэжэ СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй 1948 оной ноябрин 26-най Указ намда сонсохотонхой гэжэ энэ саарһанда гараа таби-баб». Иимэ саарһанда гар табин-хайм Сартаков мэдэжэ байһан хаа бэ даа. Сүлэгдэдэ эльгээгдэһэн хүнэй рассказы толилуулһанай-гаа түлөө гансашье партбиледхэ тэрэ халаха бэшэ, харин Норильск руу абуулагдажа болохо байгаа бшуу даа. Муушуулай тоодо оро-һон зоолошодыг, уран зурааша-дыг, эрдэмтэдыг тиншэ абуулжар-хидэг лэ һэмнай.

Манай дэрэбэндэ бусажа өр-хэн түрүүшын солдат хадаа халь-маг Монка Ичев байгаа. Тэрэ аймшагтай мэдээл асараа һэн: Ураалда сэргэй националыг частнууд бүридхэгдэжэ байна гэ-һэнхүүгээр, хальмаг сэргээшэдыг мэхэлжэ, фронтһоо дуудажэ, Кун-гур городто өрүүлээд, тэндэһэ Косьяев мурэн дээрэ ГЭС-эй ба-рилгада эльгээхэрхөө. Дайшалхы орден, медалнуудаар шагнада-һан үсэгэлдэрэй сэргээшэ НКВД-гэй сэргэй мэдээдэ үгтэжэ, хоол муутайһаа, сэдхэлээ доромжо-луулһанһаа боложо, олоороо үхэ-дэг байгаа. Араг аһан болотороо тураашыг хаа, хүл дээрээ ябада-гуудыг үхэр мал шэнгээр голо-дондон гаргажа, Сибири тээшэ эльгээхэ.

Сэргээшэ абаһан олон хүн фронт руу тэрээдэ, Берлин зар-сануудай һаберта ородог хаа бэ даа; һайн лэ хаа, тэдэндэ удаан болзор үгэжэ, концлагернуудта абуулха, талаан буруутаа хаа — тэндэнь лэ бууджа алаха.

1957 оной январин 9-дэ — эгэл арбан гурбан жэл арбан гурбан хоногой үнгэрһэн хойно — халь-маг арадай автономн дахин тог-тоогдоо һэн. Сибиригэ амиды үлэ-һэн хальмагуудай хуви заан ту-

хай домоглоһон минни роман эгэл тиншэ нэртэй: «Арбан гур-бан үдэр ба арбан гурбан жэл».

Арад зонини үндэһөөрнй үгм хэхэ гэхэн Сталиной абуулгын хойшолонгыг юугээршье залша-гүй: 1941 ондо Союз соо хальма-гуудай тоо 140 мянган хүн боло-дог һэн. 1959 оной хүн зоной тоо бүридхэлэй дүнгөөр — автономини нэргээгдэһэнэй хуулээр хоер жэ-лэй үнгэрһэн хойно үдэсөөрөө Рос-си дотор хальмагуудай түрүүшын хуури ээлжэ байбашье, бидэһэй тоо оройдоол 106 мянган болоод байгаа.

Мүнөө хальмаг арад 150 мянган хүн түрээр ургаа. 20 мянган хүн республикаһаа гадуур, юрэнхы-дөө Астраханин областһоо ажа-һуудаг. Зонхилон муныдалгын жэлүүдтэ Приволжскын, Дөлба-най — экономическа эгэл шадал-тай хальмаг хоер район тиншэ үг-тэһэн юм. Мүнөө тэдэнэр На-римоновскэ ба Лиманскэ гэжэ нэр-лэгдэдэг. Авар холын Джунгарһаа эрэнхэн саһаа хойшо хальмаг өрө-дай хамаг түүхэ эдэ районуудтай холбоотой байһан гэжэшэ: түрүү-шын Советүүд, түрүүшын улаан морин сэргэй зуутанууд тэндэ бии болоо, Улаан Армин халь-маг морин сэргэй түрүүшын поля-нуудай гол сэргээшэ эдэ ребо-нуудһаа гараһан зон һэн. Эндэл хальмаг хүдэлмэришэн анги бүри-дэжэ, түрүүшын профсоюзуд ам-хидхэгдэ, большевик партияны тү-рүүшын үүрүүд, комсомолой, пионерэй эмхинүүд эндэ бии болгодоо.

Өөрын бэрхшээлүүд, гол шу-хала асуудалуудыг республи-када байгаа ааб даа. Үнгэрһэн са-гуудай муу үбшэн гэхэ гү, али нута-гад нутагаараа илгарха ябадал хуулэй жэлүүдтэ дахин хүжэрхэ-шүү. Отог отогтой, үг нэагуурай хоорондо гараһан хеморолдоон хореод онуудаар хальмаг арадай автономини унагаан алдаа һэн. Зүгөөр тэрэ үедэ зол болоходо, коммунистуудай, интеллигенциин дунда холын сээр болдолтой хү-нүүд олон байха, нутаг нутагаа-раа илгаран хеморолдохо ябадал диндэһэн гэжэшэ. Хүжэлтын тог-тонги жэлүүдтэ үжонги хурһон дээрэнь муу муухай эдэ үзэгдэл-нүүд баһал тархы үндэлгэжэ эхи-лээ юм. Харюусалгата зарим нүх-хэд хаа хаанагүй «өөһэдэһини» хүнүүдыг хуулгадаг болоо һэн, мүнөөшье тингээһэр лэ даа. Тин-хэдэ бэрхэ хүн гү, али амар бэ гэжэ харахагүй, юрдеол, нута-гай, нэгэ отогтой, нэгэ үг нэагуу-рай хүн лэ хаа, өөрэгүй. Энэнь таагдшагүй хойшолонтой байжа магадгүй.

«Дуунайгаал эдэлжэ байхада, арад зон мүнхэ», — гэжэ хальма-гууд хэлсэгшэ. Дуунайгаа эдэлжэ байһын тула арад зон нягта нэгдэлтэй, эбтай эгтэй байха ээр-гэтэй. Энэһнэй тула табан зуу-гаад жэлэй саана хальмагууд гүр-эн боложо нэгдэһэн, суута энэ ушарыг «Джунгар» гэжэ агууехэ үлгэр соогоо дуулан магтаа юм. Тинхэдэ энэ нутагаа «Бумбын орон» — «Жаргалай орон» гэжэ нэрлэһэн юм. Бумбын орондо хүн зон жаргалтай баян һуудаг, «ши-нини» гү, али «минни» гэжэ юушье илгадаггүй, тэндэ баатарнууд нигэ-жэ шахаа тангаригаа үргэһэн гэ-дэг.

Энэ наһаа жэдын үзүүрээр хэмжээбди, Эршэ зориггоо эхэ гүрэндөө зориулбабди. Үлүү һайрзалгаһаа, атаа мээһнээ, Үһөө хнхэһнээ, урбалһаа арсаабди. Үбсүүгээ хахалжа, зүрхтээ кодоложо гаргаад, Үгэхэбди арадтай, улаан шүһанайгаа дууһатар.

Энхэ сэгсэм элинсгэ зулинсагуу-дайнаа энэхэн тангаригые бидэ сахин үргээхэ үялгатайбди. Элисгэ.

ц. дондогон бурвадшалба.

[«Литературная Россия» газетын 1990 оной январин 26-най номер-һоо абаба].

«АЛТАРГАНЫН» БИБЛИОТЕЧКЭ

[Үргэлжлэл. Эхнийн 13—14-дхи номеруудта].

Тэрэнэй хүүхдийн үгнүүдье гэнтэ хэрэгжээд хэбшээд са-
һанай хуйлаадаһантай холи, та-
ла худар абашаба. Удоньшөгүй
тала унтажа саадад, бээз нэжэр-
жэрхэб хэбэртэй, саһан тоһоо
урхирүүлэ, һалхиньшье эхилшэбэ.
Хамг ашаанһаа халажа хүнгэр-
һэн үүлэд урагшаа, урагшвал бу-
шуухан зөөнэд.

— Зай, би абашаа даа! — гэжэ
Золто Сэндэмын шэнхэндэ тон-
гойн дуугарба. — Шн намайе хү-
лисөөрэй. Үшөө уулзжа байхэбди!
— Угы, мүнөө энэ саһа бордо-
һооор хаана ошоошони гэшэб?
Манайда ошообди! — гэбэ Сэндэ-
мэ.

— Угы даа, абашаа, — гэжэ
Золто толгойгоо хэжэрбэ.

— Шн хэрэгтэ хэрэггүй бодол-
нууде толгойһоо абаша хая. Зол-
то! Ондогоор ажаһууха хэрэг-
тэй. Ондогоор! Ойлогон гүш!

Золто Сэндэмын үгнүүдье дуу-
лаа гү, али үгы гү, толгойгоо до-
хибо.

— Юу? Юу гэшэ?

— Намга абаша һэн гэбэ! Нам-
га! — гэжэ Сэндэм үлэмь дээрэ
үндэн хаштарба.

— А-а, — гэбэ Золто. — Ямар
басаган минни һалган болохо
юм? Шн намда гараха аалш?

— Гараха һэм! Дуулана гүш!

Золто эрьелдээд, урагшаа бүг-
тым абажарха. Хойдонь саһа-
най хуйлаадаһан эрьелдэ, тэрэ-
нэй мүнүүдье жэгдэлжэ, жэг-
дэлжэ байна.

САНАН ТУХАЙ ОНТОХОН

Би гэртээ гансаараа хуубаб. Га-
заа саһан ороно. Сонхын хүйтэн,
елгэр шэлдэ магнайгаа нхагаад,
саһан тухай онтохо зохоожо тур-
шабам.

«Хүбүүмин, хайрата ганса хү-
бүүмин, шамдаа мүнөө саһан
тухай онтохо хөөржэ үгэхэмин, —
тэжэ гүбэрнэб. — Хара даа сон-
хооро, — гэжэб. — Хараба гүш!
Энэл даа, хүбүүмин, онтохоной.
Жэгтэй һонин бээтэ! Эрьелдээр,
урбалдаһаар аяар дээрлээр, абын-
шн харбайжа хүрэхгүй үндэр-
һөө, шиникимин амтархан уудар
һүмбэйдэл адли сагаанһан үнгэ-
тэй саһан газаранай асханаар буу-
жал байна...»

Шинни бү уйлаарай, һүмбэй-
мийшье дууһоо. Эжымнай
һүмбэйшье абаад, ажалдаа аба-
шоол даа. Шамдаа хүхүүлэ юу-
мэн абадһин үгы бууу. Тингэжэ
хүдээрэй. Маа, энээхэн хүхэлтэ
дүхэжэ, һамааржа һуулиш даа,
зүү! — гэжэ би өөрөө өөртөө хэ-
лэбэб. — Хүбүүмин, шамейе ман-
даа ерхэл байха гэжэ эжы аба
хөөршин ехээр хүлээдэг бэлэй-
бди. Ерэлһин даа, Шинни ерэлһи-
һээ хойшо, хүбүүмин, һүни дун-
даа гэнтэ нэрнэй мандалдал
гэр соомнай тикмэл һаруул, ду-
ламшье болошоо...

Хүбүүмин, хүлдэ орошо, Хоюу-
лан хүтэрлэдөө, газаршаа гара-
бади, орон дэлхэйтэйгээ танил-
сабади. Хүнүүд минне сонхоо-
роо обэсороод: «Хары даа, хэ-
нээ һамгаһан нимэ бэрхэ хүбүүн
гэшэб!» — гэжэ хөөрлэдээ бай-
та. Хүйхэрнүүд! Абаша бэшэ он-
доо эхнине һажалха һэм, тикмэ
гү, хүбүүмин! — гэжэ би омогор-
дох энээб. — Шинни абаша һа-
жаһан хүбүүмин, минингээр гар-
һаа барихадаа, алтан дэлхэйтэй
дуур өбөргөн абааш... Энэ хадаа
аба, эжымшин алтан дэлхэйдэ
зааһан ажабайдалейш, аян за-
майш эхин болог лэ.

Удаань тала руу ошообди.
Угы даа, тала руу ошохогүй заб-
ди. Хада өөдэ эдхүүжэмди. Нэ-
рээшье, тинхэбди. Хэды эсээ, ба-
зардашье һааһин, шамейе гэр
дээрэ абатагүйб. Ингэжэ, эндэ-
һээл эхилжэ, хүбүүмин, бэрэ-
шээл дабажа һурааш...

Бээз хүсэхш. Нэгтэл мэдэгүй
байгараа, бэринэ буулгажар-
һан, турин түрээ гэшье нааруул-
жа байхэбди даа. Эсэгшин эгээл
дээдэ талада һууаб. Бээрлаһан-
да бархиржа байгаад нэлбоһон-
тобо тохижо байгаад, арзын ха-
туе амсахаб, наггарган байжа,
бүрээд дуугаа дуулааб...

Хүбүүмин, хайрата ганса хүбүү-
мин, саһан тухай онтохоной эхи-
лэнгүйгөөр ингээд лэ дүүрлэ-
лэй даа. Би заабол шамдаа саһан
тухай онтохо хөөржэ үгэхэб. Ха-
рин мүнөө абашин шам тухай-
гад, шиникингээ эрээдүй тухай,
үлгэрһөө үнэтэй, өөрөөшье үнэ-
тэ бодолнуудта эзлэгдэшоод
һуунам даа. Саһаншье зогшошоо.
Оройдоошье хүдэлэнгүй хэбтэнэ
бээтэ! Унтажа байна гэшээл даа.
Ингээд бүхэлн үбэлдөө ото үн-
таад, хайлажа үгы болошохо юм...

Би гэртээ хуунаб. Сонхын хүй-
тэн, елгэр шэлдэ магнайгаа нха-
гаад саһан тухай онтохо зохоо-
гоод туршааб. Тээд онтохошье
боложо үгэхгүй даа. Газар гай-
халтай һаруул, сээр. Саһан олон

эсэстэ тэднэ зэрлэг үзэн адал-
га болошоо. Хүнүүдэй хүн шин-
гээр түрлэндэ, ажабайдалей ха-
маг шэмэ шүүһье амталдаг ха-
дань тэрэ үзэн адалдаг.

Бээз хорложо алаха тухай бо-
дол заримдаа түрэдэг. Жэжэнь,
боожо үгэхэ. Үшөөд лэ дүүрээ...
Хайран хүбүүе дэмы гомдохоо-
дог һэн байнабди гэжэ хүнүүд ла-
бынь лэ халаглажа байгаа. Ма-
гад, нэгэ ямаршьеб һайн басаган
хайрлаһандаа уйлахаһье һэн бэ-
ээ. Тээд Түб тэрэ басагые, тэ-
рэнэй нэлбоһышье хаража ша-
дахагүй. Үхэхшэн байха... Дэл-
хэй дээгүүр хүнүүд жаргалаа эд-
лэжэл байха; хаанашьеб, хэншьеб,
хэнкишьеб талала; хэншьеб үхи-
бүү хүлээхэ: ондоо юртэмснүүд

амаа шэжэндэ хүрээд заабай-
ган, эзмэтэй хүндэл энебхилээд,
үгэ дуугүйгөөр өөрингөө трактор
тээшэ ошоодог.

Тэднэр үлээдэг. Лойдоб Саран
хоер. Лойдобой удаан тээрнэ-
гүйдэ, Түбны һанаагаа зобо-
жилдэг. Тэрэ үе үе болоод лэ
гэдэргээ тракторайнгаа кабиним
сонхоор, хараашалжа абахадаа,
Лойдобые өбөөр жорхибол
«э-э-э-эй, бо-бо-бо-бо-ло-ло-ло»
гэжэ гүбэрөөд, юундэшьеб доро-
һоо һанаа алдадаг һэн.

Харин мүнөөдэр... Түб эде-
лхээ ошоогүй. Мүнөө үдэшэ Са-
ран Лойдобто хадамда гарахы
гэжэ хэлсэхье тэрэ үлөөгүүр дуу-
лаһан байгаа. Энээн тухай дуула-
хадаа, Түб аймшантай өхтэр эсэ-

годошогүйгөөр хубитлаһанни
бүришье гайхалтай байба.

— Шн заабол байха өһотойш.
Саран тингэжэ гуйгаа һэн. Бишье
өөрингөө зүгһөө үбгэниинь ха-
даа, урина гэшээб...

«Үб-гэ-ниинь», — гэжэ Түб до-
соогоо жэрхэнгээр шоглон даба-
ба. — Үб-гэ-ниинь, Гэх-хэй!

— Нэгэл муу юумэн гэшээд,
үмдэхэ горитой хубсаһа үгыб, —
гээд, Лойдоб һанаа алдаба. —
Ямаршье толгой гэшээб даа! Оло-
һон мүнөө бүлтэнь арин бол-
гожорхидог байгаа ха юмбиб. Ин-
мэ ушарай гархада, үмдэхэ хуб-
саһагүй байха гэжэ... Тохотой түб-
саһаараа һуухан эхлэхтэр. Хү-
нүүд юун гэжэ һанахаб? Саран
улайха... Би шамһаа нэгэ юумэ
һураха гэжэ һанаа һэм. Ээрүү,
хэрбээ үлүү костюмтай һаа, нам-
да үмдэхүүлэхгүй гүш! Нэгэл
үдэшөөр!

— Бо-бо-б-ббо-б-во-х-хо, — гэжэ
Түб өөрөөшье мэдэнгүй дуулар-
хыб.

— Өөртэшини үшөө бин юм гү!
— Б-б-ни...

— Һайн даа, нүхэринь, — гэжэ
Лойдоб зузаан уралаа хизэрүү-
лан, энебхилшээб. — Ехэл туһа
хүргэбш даа. Шн үлөөдэр яаха
аргагүй байха өһотойш. Миникин-
гээ хүн болохые харахаш... Ха-
хэй! Зай, бишин, Ээрүү, гэртээ
харихамин. Юу хээ бэлдэхэ хэ-
рэг гараад байна, — гэжэ, тэрэ
хүл дээрээ бодоно, сашаа абан-
тарва, гэдэргээ тээрнэжэ эрээд:
— Шн намда муу һанажа бү-
лбэрэй, — гэжэ юундэшьеб гүй-
ба.

Түб Лойдобой добын саагуур
далда орогтор хойноһоонь хара-
жа һуутараа, өөдөө хараад эгтэ-
шээб. Хүхилгэһье, эдүү баса-
гадые тэрэниие һонирхуулнагүй.
Мүн Сараншье мүнөө юундэшьеб
һонирхуулнагүй. Хэрбээ тэрэ
ошоо һаа, хэнкишье өбөөрхо-
гүй. Уйдхартэй болошохо. Гансал
нэгэ тээ үлүүдаа һуугаад, арин
гудамжинал мэдэхэ. Арин — Һайн
хэрэг. Ямаршье талалһааа өги-
той... Түб ууха, Ууха, Нэрэ соло-
оо гэжэрхэхэб гэжэ айта юмэн
үгы. Ээрүү эхээрлэл үлэхэ, Юу-
гээ гэжэхэб! Олоогүй юумээ гэ-
хэгүш, Түб архинһан бэшэ, тин-
бэшье уухалл!

Тэрэ хүдэлэнгүй хэбтэнэ. Хүб-
хытэрөө эсхэгдэн газар доро-
һоонь һэрюнээр жэгнэ, зэрлэг
түрээгөөр анхилан, элэнтанар дуу-
һаа алдахадэл гэнэ. Шүүбүүд дуу-
лалданагүй, хорхой шүүмүүнүүд
гаршаганангүй, гэрэлтэй, тунга-
лаг, агууһа элэин байдал оршо-
но. Халуунһаа ойгожо, нэгэ бай-
радаа хурган, хаанаһаашьеб бин
болоһон бөөк сагаан үүлэд үлэ
мэдэг шэнгэрэн һикимэ. Үүлэд
халһаа, Удаанаар, удаанаар...

Тэрэнэй арахэдэ, хүнүүд сүг-
ларһан, түхэлэжэ эхилшээд
байба. Түбье ямаршьеб хоер ба-
сагадэй хоорондоо һуулгабад. Түб
батардашьеб, Тэрэ һэрюу нүдэ-
дөө хоер тээшнэ тийаһан, нэ-
гэн доро хажуудал хоороо ха-
раадиба. Баруун гар таладань
дүүрэн бээтэй, бүри залууһон, үн-
дэр үбсүүтэй, өөдөө тала шог-
нойд гэлһэн набтархан, хөөрэн
хамартай, гоё басаган һууна.

«Багша» гэжэ Түб гухайла.

Зүүн хажуудань баһа залуу ба-
саган. «Сэбэрхэн», — гэжэ тэрэ
бээз хурган бодоно. — Энэм хэн
гэшэб? Хэбэринь, студентка...

Тээд хоер басагад манэ гэлээр
ондоо тээ ошожо һуухань гэжэ
Түб һанаба. Тээд тэднэ хүдэлбэ-
гүй. Тэрэ гол руугаа модо шаал-
гажархиндал гухаар, мануул-
хай шанги юумэ хүдэлэнгүй, аали-
ханаар аминан һууна. Хажуу-
газрын, урдүүрнэ басагад. Бул-
тандаа сээрнүүд, энэмхэйнууд.
Тэднээ дууһаар, пудраар, за-
луу наһаар, үшөө ойлгогдошогүй,
уйлажархима үнжээн юугээршьеб
анхилна.

Түб нимэ олон басагадые ни-
мэ дүтлөө нэгтэһье хаража
үзөөгүй байгаа. Мүнөө зарана.
Нэгэ столда һууна. Тэрэнһээ хэн-
шье зайсанагүй. Хэншье жэрхэ-
нгүй.

[Үргэлжлэлийн хожом гараха].

Б у р г э д

РАССКАЗУУД

тоото үхибүүдэй нүдэхнүүд шэн-
гээр мүнэмэлээнэ.

«Эхэ газаринь, — гэжэ би гүбэр-
нэб. — Үндыгыш, сонхоорни ша-
гаан харыш, хүбүүем танижа
абыш! Миникин хүбүүн дуушан бо-
лохо юм. Урдэнэ хээзэшье дуул-
даагүй дуушан болохол! Хүбүүнэй-
мин дуунууд соо дайн дэжарай,
турмын, агаа мээхэй, мээхэ готын
бэшэ, харин мүнхэ найрамдалай,
мүнхэ жөргалай мүнхэ һайхан
эвэлга ханхман байхал! Газар, би
шамдаа найдажа, энэ хүбүүгээ
элыгэн дээршэ табээб. Хүбүүмин
дуушан болохо юм. Хаража, хайр-
лажа, хамгаалжа байгаарай!»

Миники амсгээлһаа хүлэржэ
сэнтэһэн сонхын шэл манараад
сэлсэгэр дүһалнууд доошоо ээли-
ханаар харгылан урдана.

«Эхэ газаринь, — гэжэ би даба-
наб. — Хүбүүем хаража, хайрла-
жа, хамгаалжа байгаарай!»

ҮҮР САЙНА

— Эй-е, Ээрүү, наашаа-а-а-а...

Энэ Лойдоб. Түбые дуудана гэ-
шэ. Тэрэниие нэрээрнэ хээзэдэ-
шье нэрлэдэггүй. Гансашье Лой-
доб бэшэ, булта хүнүүд, мүнөө
үдэрэй эдэ асарвад байһан то-
гоошон Сараншье, нигэжэ нэрлэ-
дэг. Бута. Гомдолтой даа, тээд
ажабайдал, хашан моринтой ташуур-
та дададагтал Түбшье энэ нэрэ-
дээ даданхай. Уни даданхай. Тин-
бэшье гомдолтой байдаг. Юун-
дэ, юундэ хүнүүд саг үргэлжэ
бээшье дутагдаһые һануулжа,
сэдхэлхэйн хэргээхээ болһон
шархые һүжэрөөнбэб! Түб гэхэдэ
хэлэн таһаршахагүйл. Түб лэ гэ-
һаа болоо. Ондогоо юунышье хэрэг-
гүй. Ингээр, ээрүүгээр түрлэ-
һидөө гэнтэй бэшэ ха юм. Ма-
гад эхэ эсэгэ хоерын тэрэниие энэ
дэлхэйдэ нимээр үршөөһэндөө
гэмтэйшье байжа болоо. Мүнөө
гомдоод юу оложо абааһин!
Тээдшье тэднэ үгы: эсэгын —
дөйндэ, эжын — энээдэ. Ондогоо
хэншье үлөөгүй. Харин Түб үг
үндэһөө үргэлжүүлэхээ үлөө.
Хэндэшье тойбо хэдэггүй. Тээд
юундэ нигэжэ нэрлэнбэб! Юундэ!

Нютагтын, толын Агадэшье, ни-
гэжэ нэрлэдэг байгаа. Эдэ бүгэ-
дье тээхэ аргыгаа халадаа,
гурбан жэлэй саада тээ тэрэ ню-
тагһаа гараһан юм. Тээд энэ нэрэ
бээшье һүүдэрлэлэ ханашье аба-
хадань даладаада һаладаггүй...

Хүнүүд нигэжэ нэрлэхэдэ, өө-
һэднүүе дошон наада зугаһаа,
магад, дэлхэй дээршэ эгээл зай-
лашагүй нонгин юмэн — дуран-
һаа, элэжэ һалаһан шархыа шор-
рой дээрэ абаашажа халадагтал
ямаршьеб харагдахагүй, тинбэшье
дабагдашагүй үндэр хашаагүй
сана тэрэниие хээдэнэ түлхнэ
гаргажарһан шэнгээр Түбтэ һа-
нададаг. Тэрэ энэ «аашаа» ал-
лаха гэжэ оролдонгүй, зарин үлэм
лэ холодожо абаһаар, өөрөөшье
мэдэнгүй хорин табатай болошо-
һон байба. Эдэ бүхэ жэлнүүдтэ
дүүрэнээр түсхэй абаан үгэ боло-
жо гараагүй, хүнүүдье һонирхуу-
лаагүй, басагадэй зүрээ хүдэлгэ-
жэ үзөөгүй бодолнуудын до-
соонь сугларэ сугларһаар, эсэгэй

тээшэ баабай, эжын үринэр ни-
дэхэ: эндэ тэндэ буугай дуун
үшөө удаан саг соо нэрлээр лэ
байха; зол жаргалай түлөө, ехэ
хэрэгтэй түлөө тэмсэхэн олон,
олон хүнүүд ами наһаа гээхэ...
Тээд амиды хүнүүд тэдэниие мар-
тахгүй. Тэдэниие түүхэ мүнхэлэ-
хэ... Харин тинхэдэ Түб тара зор-
гомдоо үхэхшэн байха. Хэндэ-
шье хэрэггүйгөөр. Нохой шэнгээр.
Тингээд тэрэ өөргөө һунаһан
хүзүүтэйгээр, табдажа минкишэн
хүрмин хара нюуртайгаар, хөөһэ,
шуһантай хамта амонһаань доо-
шо һонжаһан хэлтэйгээр һанаад
үзэхэдөө, айһандаа бэшэ, харин
жэрхэхэндэе уршагад гэм, дахин
энээн тухайда бодохогүй гэжэ
оролдодог... Тини досоонь ойл-
гогдошогүй хоро шэрэ, гомдол,
сүхэрлэг сугларжал, юушьеб хэ-
хынь баадажал байдаг...

Тэрэ жэлдээ хэдэн дахин, хэдэн
хоногээр, зоболонтойгоор уужа
эхилдэг. Тэрэнхэй эхнэше сүтээ
уудалгүй. Адагай хүтэ архиншад-
шье хүртээрөө тэрлэдэг. Түб
гансаар уудал. Ходол гансаар-
ран... Тэрэнэй ута гарнуудеа һар-
багашуулан, үлээн нүднһөө уһа
адтаруулан, үйлсөөр самнажа
абахада, үгышье һаа нэгэ тээ ал-
далжа үнөшоод, үлэн шондол
үлэн, уйлажа хэбтэхэдэ, арин уу-
баш гэжэ хэншье эзмэлдэггүй.
Гансал «энэмнай эхилээ даа» гэ-
жэ хүнүүд өөһэд хоорондоо гүн
удхатайгаар шэбхэлдэдэг. — Э-эх,
хүнүүд!

— Ээрүү-үл.

Энэ Саран ооглоно. Энэ тогоо-
шон басаган, урал, амаа будадаг-
гүй. «Ээрүү» гэхэдээ, бусадһаа он-
доогоор, эрлэлүүлһэн шэнгээр
хэлэдэгтэнэ гү, али өөртэнэ адли
үмшэн үрөөһэн задань гү, бу мэ-
дэ, юрээдөө, тэрэ Саранда муу
һанажа шададаггүй. Яаһашье муу-
лажа шададаггүй. Лойдобтой нэгэ
полкдо халалдаг задань, гансал
тэрэнхэй харалхын эрхээр үдэр
бүри өөрөө нигэ эдэ асардаг
гэжэ һайн ойлгодошье һаа, ха-
маагүй, мэнэ мэнэл Сараниие ха-
рахаб гэлһэн бодол Түбтэ нюуса
бээр эсэрдэг. Энэнь гайхалтай,
юунтэйшье сасуулаһагүй, дабаг-
дашагүй бээр бэлэй. Харанхы агы
нүхэн далда ажаандаралай а-
гшан зуура алагс гэдэгтэл, эдэ
саг зуурын уулзалгануудһаа, тэ-
рэнэй ойлгомторгүйгөөр нэгэ тээ-
нэ хүрөөд абадаһаа, инэг түр-
лөөр толгойгоо хазейлан, тээд
хоерто шүлэ аялалжа байдагһаа,
нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, Саранай ха-
далсэ бүтэниие үлээн нүдөөрөө
хүлгэйгаар ажаалжа һуухадөө,
юундэшьеб уйлажа дуранниинь хү-
рэдэг... «Эдээлэ, эдээлэ, Ээрүү»
гэсэгээн, Саран нэгэ гараа тэрэ-
нэй мур дээрэ таблаа, нүгөө га-
раараа табатань шүлэ нмэхэб
байдаг. Харин Түб гэдхэдэ ме-
жуулжа, ташааһан поршоонхо-
дол, бүхэ бээз жэгтэйгээр һулар-
шоод, залбагадажа һуудаг. Тэрэ
юушье, эддэмшье эднхэнэ мур-
тэйгөөр ойлгодогүй. Халбагада-
жал, залбагадажал һуудаг. Ган-
сал Лойдобой энэ тээнаһин баг-
тана гэшэб! гэжэ гайхахада, тэ-
рэ элдэ гэн, халбагаа табнжа, өтэ

һэнээ гэнтэ мэдэрээ һэн. Досоонь
гомдолшье, жүтөөрхэлгэшье тү-
рөөгүй, гансал монсогойрон бөөг-
нэрһэн юунышьеб ээлхэнээр за-
даран, дахин бөөгнэрэн, зүрхэ
сэдхэлхэйн эгээл ооерто эды бо-
лотор нойрсожо байһан ойлгог-
дошогүй нэгэ ямаршьеб мэдэр-
лэнь дайража, саашанхи бай-
дал тухайдаа бодожо үзэхынь
эзэлүүдгүй баадажа байгаа.

Миникишье гэрлэхэдэ яаха юм
гэжэ бодохоодо, тэрэндэ айдэ-
һатай болошоо һэн.
Саран хадамда гарахынь. Хү-
нэй хүн-болохонь. Хүнэй. Лойдо-
бой. Дахин нигэ эдэ асархала
болохо. Хээзэдэшье. Гансал үбгэ-
нэ, тэрэ Лойдобтоо эдэ бэлдэ-
жэ байха... Инхэдээ юун болоно
гэшэб? Яажа ойлгохоб? Хүби за-
лан харахада нимэ хайра галгүйб?
Хүнэй һүүлшин баярые, магад,
найдалышье, юундэ бултажа
эбнаб? Хэн Түбтэ шүлэ аялалхаб?
Хэн тинхэ урихаар, тинхэ ойл-
гонгээр урдэһаань харахаб? Хэн?
Ямар нэгэн шэбганса гү!

Юрээдөө, басагад амар шудха-
рөө хээхэ хадамда гаранаб!

Тракторын зөөлхэнээр дон-
дорон, урагшаа зүдхэнэ. Зунгай
хонхой нареджа шинэ нойтоо
шобто һоруулан газарта плугай
анзаһан муртэйгөөр орожо үгэ-
нэгүй, халгана. Бүгшэм. Тохотой.

Түбэй тойроод ерэхэднэ. Лой-
доб бодон, үшөө юушьеб барни-
хай, зогсожо байба. Тэрэ далла-
на. Түб трактореа зогсоогоод
кабинаһаа гараба.

— Эдэлхээс юундэ ерэнгүй-
биш? — гэжэ Лойдоб һураад, гар-
таа беряад байһан юмэнүүдээ
газарта табна. — Али туража үхэ-
хэ гэжэ шиндээ гүш?

Түб үлээн нүдөөрөө тэрэниие
хайра галгүйгөөр хилан гэжэ за-
раад, үгэ дуугүйгөөр эдэлжэ
оробо. Тэрэ Лойдобые тээжэ
ададаг юм. Саран энээхэй юу-
ень һойхшаагаа гэшэб! Уусань
гэжэ, шэбгансынал халбагай.
Дамбагар уралтай... Харалши, Са-
ранай шанаһан шүлэ амаараа га-
раса залгаад, уулижа хэбтэнэ.
Үшөө зоходоно... Гэх-хэй!

— Бишин, Ээрүү, гэрлэхээс бай-
наб. — гэжэ Лойдоб гэнтэ хэлэбэ.
— Гэрлэхэмнэ. Хүрөө болоо, хүн
болохонин. Бишин гансааран аба-
жа шадахагүй түн шууб. Намда-
шин, трактортал, пускачь зэрэг-
тэй. Тэрэгүйдэ хосорхоб.

«Гэх-хэй», — гэжэ Түб бодоно.

— Мүнөө үдэшэ хамтархэбди.
Саран бидэ хоер. Үлөөдэр, юун
гэжэ нэрлэхэ юм даа, зүрим гэ-
хэдэ зүрим бэшэ, юрэл, нүхэдөө
суглуулжа бага зэргэ зугаалха,
хүхэхэ гэжэ шиндээбди...

«Бу-бу-бу-вар-р гэх-хэй», — гэжэ
Түб бодоод, залбагаа табна.

— Тингээд би шамейе уриха гэ-
жэ үлөөб. Сараншье гуйгаа һэн,
— гэжэ Лойдоб үргэлжэлэ. —
Ошооройл даа, Ээрүү. Арин уу-
лабди... Басагад байха, Залуу ба-
сагад. Танилсаһа...

Түб ойлгожо адалгав Лойдоб
тээшэ хараба. Тэрэниие табна-
гүй. Ходоодоо дэхүүр үгтэй, шо-
гууша байдаг аад, мүнөөдэр ойл-

Ленинскэ субботник

Советскэ Союзай Коммунист парти байгуулагша, дэлхэй дээрэ түрүүшын социалист гүрэнэй үндэһэ һуури табигша Владимир Ильич Ленинэй түрэнхөөр 120 жэлэй ойи баяр дүтэлжэ байха.

Политическэ болон ажалай эдэбхи үүсхэл гаргах, Ильичэй ойи баярыг нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахэ хүсэл эрмэлзэлтэн банха зуураа, ВСЖД-гэй замай отделениин, «Теплоприбор», «Электромашинна» заводуудай ажалша коллективүүд 1991 оной апрелин 21-дэ Ленинскэ коммунист субботник үнгэргэхэ талаар эдэбхи үүсхэл гаргав. Энэ үдэр хүдэлмэришэд өөһэдүнгөө ажалай газарнуудта хүдэлжэ, город соохино болбосон түхэлтэй болголгодо ажалай үндэр бүтээсэ тунлаха. Тэндэ хүдэлжэ олоһон мунгыс арбаи хоёрдох табан жэлэм жасада, олон профилиин хүүгэдэй больница барилгада элгээхэ. Һүүлэй дүрбэн жэлүүдэй туршада субботнигуудта хүдэлжэ олоһон 1,8 миллион түхэрмг элүүр эхыс хамгаалгын энэ шухала объект барилгада элгээгдээ. 1992 ондо хүүгэдэй энэ больница түрүүшын бишыхан пациентнуудые угтан аваха зэргэтэй.

КПСС-эй городской комитетэй бюро, арадай депутатуудай городской Советэй гүйсэдком, ВЛКСМ-эй городской комитет городской ажалша коллективүүдэй үүсхэлыс найшааба. Эдэ ажалша коллективүүдэй үүсхэлыс дэмжээ, тарааха талаар ойлгууламжын болон эмхидхэлэй хүдэлмэри үргэн дэлсэтэйгээр хябуулыс КПСС-эй райкомүүдта, парткомүүдта, арадай депутатуудай районно Советүүдэй гүйсэдкомүүдта, городской партийна, профсоюзна, комсомолой организацинуудта даалгагдаба. Субботнигто бэлдэхэ болон үнгэргэхэ талаар хүдэлмэрино тааруулан эмхидхэхын тула КПСС-эй горкомой секретарь Н. И. Васильевай хүтэлбэри доро городской штаб байгуулагдав.

Городой ажалшад 1990 оной апрелин 21-дэ Ленинскэ коммунист субботник үнгэргэхэ талаар ВСЖД-гэй замай отделениин, «Теплоприбор», «Электромашинна» заводуудай ажалша коллективүүдэй үүсхэлыс дэмжээбди.

С. МАНУЕВ,

КПСС-эй горкомой үзэл сурталай таһагай инструктор.

Экологическа дэбтэр

Март һарада Улаан-Удэдэ агаар үнгэрэгшэ һарынхида орходоо хэды дахин муухай байгаа. Тооһо тортог гурба дахин, азодой дауокис 1,5 дахин эхэ байба. Харин серын дауокис, сульфат, углеродой окис, азот болон фенолой окис городой бүхы районуудта нормоһоо дээшлээгүй. 1-дэхи ТЭЦ-эй утазнай хойноһоо адаглахада

түлишэ һайнаар шатаагдав. Хяагта, Гусиноозерск болон Северобайкальск хотонуудта агаар шэнжлэхэдэ, нимэ дунгууд гаража ерээ: Северобайкальск болон Гусиноозерскдо, Хяагтада тооһо тортог 1,3 дахин, Хяагтада углеродой окис 1,3 дахин, Гусиноозерск болон Северобайкальскда азодой дауокис 1,5 дахин эхэ.

Тыл, Сүхэ, Хелго, Дээдэ Анггар, Гоуджекит, Баргажан, Сэлэнгэ болон Удэ голнуудай агаарай гуриим хэм соогоо гэжэ шэнжлэгдээ. Гансал Сэлэнгэ мурэндэ фенол обееорогдоо. Харин бүхыдөө үнгэрэгшэ һарынхида орходоо эхэ хубилалтанууд болоогүй.

В. ТАТАРНИКОВ,
Бурхадэ ЦГМ-эй
начальник.

Хуули сахихал хэрэгтэй

Манай республикын городууд болон худөө нутагуудад һунгалтатай холбоотой гайхамшаг ажал хэрэгүүд бэлүүлэгдэдэг байна. Тушаалһаа, эзэлжэ байһан хуурийһаа дундыдангүйгөөр хуулиин бии һэн хойно тэрэниие хаа хаанагүй бултадаа нарин нягтаар сахиха зэргэтэйбди. Тэхэ зуура, хуулине нутагай өһоор, өөрынхээрээ, тайлбарилдаг баримтанууд ушарна гэжэ элгүүлэгдэнэ.

Нэгэ жэшээ харайбди. Баргажанай райондо хуулине ямараар ойлгодог бэ?

«Нутагай Советэй депутата кандидат, сельсоветэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ (Юбилейный поселок — автор) Валентина Адольфовна Шадрина үлгэһэн дуунуудые тооложо гаргаха үедэ хэбаадалсажа, буруу ябадал гаргаа гэжэ олохон хүнүүд тоолоно.

Тэрэ эндэ хэбаадалсаха эрхтэй байгаа гү, али тэрэний ябадал һунгалта тухай хуулине эбдэһэн хэрэг болоно гү гэжэ ойлгуулжа үгэхыс туйнаб...»

А. ПОСТНИКОВ,
хуулиин комиссийн
түрүүлэгшэ.

(Баргажанай үнэн, 1990 оной мартын 27).

Хуулиин бии байгааһыс һаань, тэрэниие гүнзгыгөөр тайлбарилан ойлгуулха хэрэгтэй гэшээ ха. Харин тэрэниие ямараар тайлбарилна гэшээб.

«1990 оной мартын 25-дэ Юбилейный поселогто А. В. Родиной,

секретарь А. В. Гасковагай түрүүлэгшэ доро худөөгэй болон участкай хуулиин комиссинуудай хамтын заседани болоо... Арадай депутата кандидат байһан аад, Юбилейный поселогтой худөөгэй Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. А. Шадрина һунгалта бэлдэхэгэдэ, үнгэргэлгэдэ бодото туһаламжа хүргөө гэжэ комисси тодорхойлоо. Тэрэ үгэһэн дуунуудые тооложо гаргаха үедэ комиссийн гашуудтэ туһалаа гэжэ мүн лэ баталгдээ...»

«В. А. Шадринагай һунгалта тухай хуули эбдэһэн тухай хөөрэлдөө үүсэхэ үндэһэ баримта үгы гэжэ худөөгэй хуулиин комиссийн тоолоно» гэжэ савшадань уншанабди. (Баргажанай үнэн, байгша оной апрелин 5).

Түрүүлэгшэ, секретарь, мүн комиссийн гашуунһыс бэшэ, харин «хуулиин комиссинуудай даалгабарлар» партбюрогой секретарь гараа табла. Тийһээ тийтэрээ энэ тэмдэглэл соо «даалгабарин өһоор» гэхэн үгэ тушаа нимэ тобшолол хэгдэхэ байна: эдэ асуудалнуудые мэдэхэгүй байһан дээрһээ А. Постников редакцияда хандэв гэшээ ха.

«Үлгэһэн дуунуудые тоолохо үедэ туһаламжа хүргэхэ» гэшээ юун бэ, хуулиин өһоор энэ ямар байхаб гэхэн асуудал тушаа Түбэй хуулиин комисси тодорхой һайнаар ойлгуулжа үгэхэ зэргэтэй гэжэ һанаха байнабди.

В. ВЛАДИМИРОВ.

Дмитрий АЛТАЕВАЙ фотоэтиюд.

Би 15 һаһатайб, юһэдэхи класс-та һуранаб. Танилнуудай олонһыс һаа, өһотойл хани нүхэд нэмдэ хэзээдэһыс байгаагүй. Шамайс хэһыс ойлгохогүй, ойлгохо гэжэ хүсэдэгшэгүй гэжэ һанахадэ, доосо аягүй болодог. Гансаардажа, үйдэр гашуудалда дарагдаад байхадаа, ажэбайдалай удха тухай ходо ходо бодожо үзөөд, хөрюу олодоггүйб.

Гансаардалгын, олон юмэс ойлгохогүй ябадалай асуудалнууд минни олохон сасууганай һанаае зообоодог өһотой гэжэ этигэнэб. Тиймэһээ тэднэртэй танилсаха хүсэлтэйб.

Гансал шуналай талаар бэшэ, харин ухаатай сэгсэн хани нүхэдэс олохо хүсэлтэйб.

Гол түлэб ород уран зохоолшод болон поэдүүдыс уншадэгби. Уран зурагта дуратайб. Сүлөөтэй сэгтэв нэхэдэг, угалзатуулан оёдогби, эдэс хоол бэлдэхэ дуратайб.

ЛЮДМИЛА.

670002, Улаан-Удэ хото, Буйко-гой үйлсэ, 12, кв. 7.

«ДРУЖБА»

КАЛОШИ СЧАСТЬЯ—в 9-30, ЧАША ТЕРПЕНИЯ—в 11, 12-50, 14-30, 16-20, 18-10, 20, 21-40.

«ПРОГРЕСС»

Красный зал—ШАКАЛЫ—в 9-50, 11-40, 13-30, 15-20, 17-10, 19, 21. Зеленый зал—ШАКАЛЫ—в 9, 10-50, 12-40, 14-30, 16-20, 21-30, МУДРАЯ ЦАРИЦА МАНДУХАЙ (2 серии)—в 18-10.

«РОДИНА»

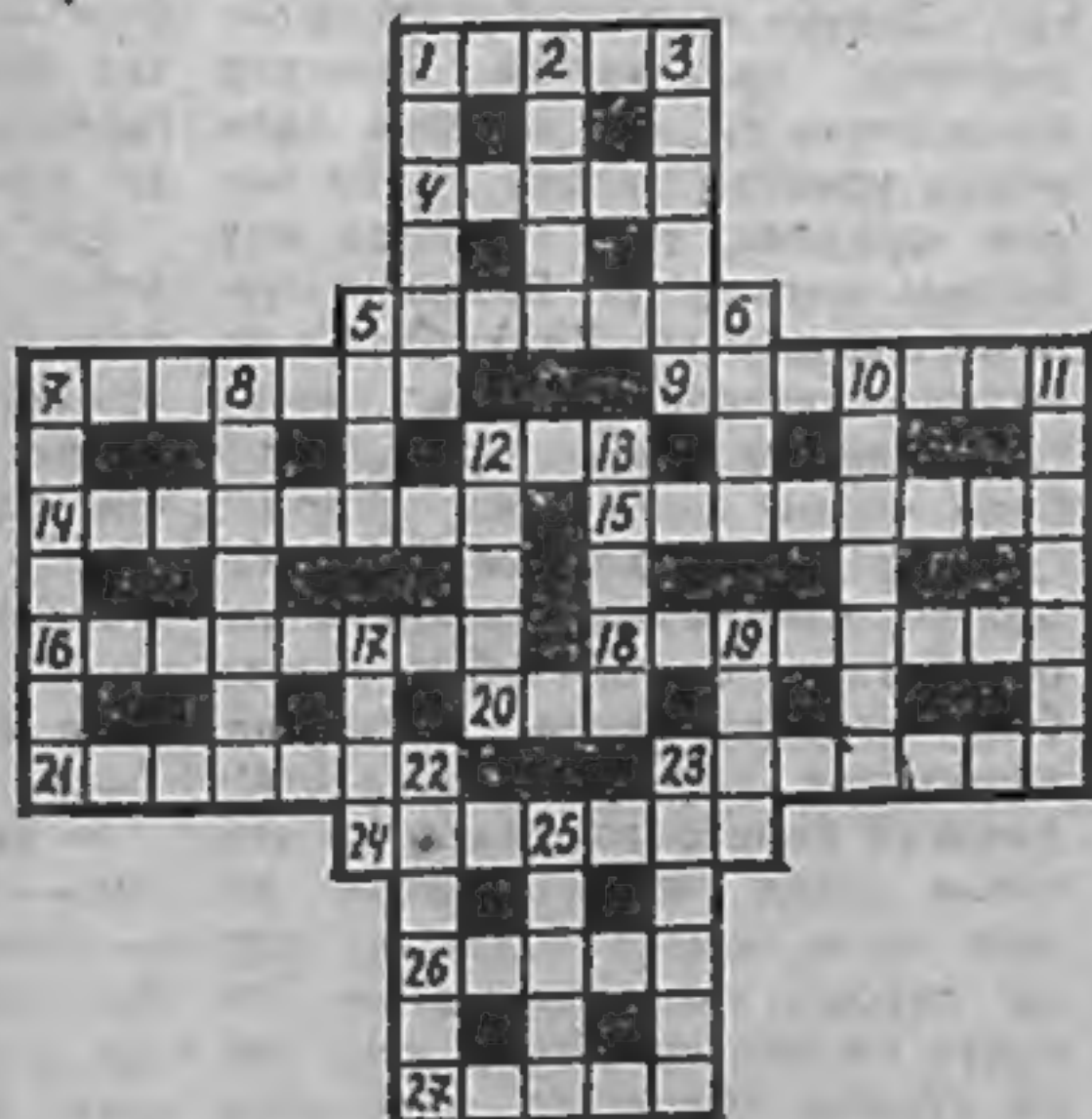
мультифильмы—в 9-50, КРИМИНАЛЬНЫЙ КВАРТЕТ, РОК И ФОРТУНА—в 11, 14-30, 18, 21-30.

«ОКТЯБРЬ»

ЭГРЕТА ИЗ СЛОНОВОЙ КОСТИ—в 9-40, КРИМИНАЛЬНЫЙ КВАРТЕТ, РОК И ФОРТУНА—в 11-10, 14-10, 17-10; ВСТРЕЧА (2 серии)—в 20-10, ночной сеанс—ПОД ПРИНУЖДЕНИЕМ—в 23.

«ЭРДЭМ»

КАВКАЗСКАЯ ПЛЕННИЦА, ИЛИ НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШУРИКА—в 9-40, 11-0, 12-40, 14-20, КАК ТРИ МУШКЕТЕРА (2 серии)—в 16, 18-30, 20-50.

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 1. Система украшения архитектурных сооружений. 4. Персонаж романа Ярослава Гашека. 5. Город в Румынии. 7. Характер поверхности бумаги. 9. Специальность врача. 12. Суп из рыбы.

14. Советский писатель. 15. Балерина Большого театра. 16. Специалист-языковед. 18. Кличка коня Дон Кихота. 20. Остров у берегов Японии. 21. Приток Днестра. 23. Советский композитор, автор популярной

песни «Катюша». 24. Разнозначность очков. 26. Брат жены. 27. Тонко скрученная пряжа.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Герония оперы Сей-Санса. 2. Латышский музыкальный инструмент. 3. Хозяйственная утварь. 5. Водоём. 6. В греческой мифологии — сын Дедала. 7. Корпус самолёта. 8. Персонаж трилогии А. Толстого «Хождение по мукам». 10. Советский поэт, автор сборника «Сердцебиение». 11. Сельскохозяйственная машина. 12. Газета — центральный орган итальянских коммунистов. 13. Цветок. 17. Река в Омской области. 19. Химическое соединение. 22. Хищная птица. 23. Светозащитная оправа фотообъектива. 25. Обезжиренное молоко.

АПРЕЛИН 1-дэ ТОЛИЛОГ-ДОНОН КРОССВОРДЫН ХА-РЮУНУУД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 1. Прозодим. 4. Мануфактура. 7. Ленск. 8. Глиэр. 10. Старт. 14.

Ретина. 16. Ворона. 17. Фрагмент. 18. Оперетта. 19. Кризис. 21. Якутка. 23. Чабан. 25. Норпа. 26. Онкс. 27. Иллюминатор. 28. Спектакль.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Пласин. 2. Епанча. 3. Мурильо. 5. Нейтралитет. 6. Аэроостанка. 9. Графика. 11. Тактика. 12. Реформа. 13. Шарабан. 15. Алекс. 16. Время. 20. Импульс. 22. Консоль. 24. Батист.

«Алтарганын»

4-дэхи номер
апрелин 21-дэ
гараха гэжэ
уншагшадтаа
мэдээсэнэбди

МАНАЙ
АДРЕС,
ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улаан-Удэ, ул. Канан-переводом — 2-40-57, корректор-даршавили, 23. Телефоны: зам. редактора — 2-34-06, секретаря — 2-34-41; отделов: идеологический — 2-43-23, социаль-но-экономических проблем — 2-43-23, писем и образования, ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮД ТЭ ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улаан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-04432.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.